НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

№ 3 Грудень 1927

К. 6599

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

журнал лівої формації мистецтв

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Item
c. 23-26, 35-46,
65-66, 79-...

К.6599

Відсутні
с. 23-26, 35-46,
65-66, 79-...

Зміст

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

НОМЕР 3
СПЕЦІЯЛЬНИЙ
ВИРОБНИЧИЙ

ЦЕНТРАЛЬНА
НАУКОВА ЛЬВІВСЬКА
БІБЛІОТЕКА

НОВА Г

МИ ЗА:

КОМУНІЗМ
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ
ІНДУСТРІЯЛІЗМ
РАЦІОНАЛІЗАЦІЮ
ВИНАХІДНИЦТВО
ЯКІСТЬ
ЕКОНОМНІСТЬ
СОЦІЯЛЬНУ ВИТРИМАНІСТЬ
УНІВЕРСАЛЬНУ КОМУНІСТИЧНУ УСТАНОВКУ
ПОБУТУ
КУЛЬТУРИ
НАУКОТЕХНІКИ
ЛІВЕ МИСТЕЦТВО

Zeitschrift der linken Kunstformation
№ 3 Dezember 1927

NEUE G

f 11 94

НЕРАЦІЯ

журнал лівої формації мистецтв
№ 3 Грудень 1927

МИ ПРОТИ:

НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБМЕЖЕНОСТИ

БЕЗПРИНЦИПНОГО УПРОЩЕНСТВА

БУРЖУАЗНИХ МОД

АМОРФНИХ МИСТЕЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПРОВІНЦІЯЛІЗМУ

ТРЬОХПІЛЬНОГО ХУТОРЯНСТВА

НЕУЦТВА

ЕКЛЕКТИЗМУ

NERATION

84 867

ЗМІСТ № 3 ТА ЗАУВАЖЕННЯ РЕДАКЦІЇ

Стор

1. О. ВЛИЗЬКО.— *Промова Олекси Теодоровича Влизька з приводу великої непоміркованости його фанатичних товаришів до рожевого соціялізму безсмертних* 5

2. ОМ. ВОРМ.— «*Печатка*», оповідання початкуючого автора, який зумів знайти стислу й переконуючу форму. 7

3. ВІЛЬМ ЯР.— «*Поезія ремонту*», вірш 10

4. ЄВГЕН ЯВОРСЬКИЙ.— «*Після макушанської*», оповідання. Автор знаходить цікаві стежки для оброблення селянської теми в плані лівого оповідання. 12

5. ОЛ. КОРЖ.— «*Славлю Травину*», вірш. Автор на роздоріжжі, але вже знову знайшов нас 16

6. АНДРІЙ ЧУЖИЙ.— Уривки з роману «Ведмідь полює за Сонцем». Своєрідний ухил лівої роботи давнього нашого співробітника, що його робота до цього часу не оцінена, та й навряд щоб хтось із решти укр. журналів зацікавився цим незвичним, оригінальним автором, повним життя й земляної мудрости. В дальших числах журналу дамо більше матеріялів роботи цього своєрідного майстра.

а) *Творчість од 13 до 17 місяця, від беки до олівця* 17

б) *Посадити з «Комунією» в землю*. 19

7. МИКОЛА БАЖАН.— «*Цирк*», вірш.— робота 1924 р. В ній порушується проблему експериментальної тематики й оформлення віршу. Надалі маємо розвинути експериментальну роботу, яка за останні роки підупала, а без неї неможливий дальший розвиток поезії 23

8. ЛЕОНИД ЧЕРНОВ.—«*Цивілізація*», оповідання. Зразок сюжетного оповідання, всякому через прийом перенесення людини у невластиве їй оточення основна думка автора випинається дуже гостро й непримушено природно. Деяка незакінченість (з листом) пояснюється тим, що є продовження цієї історії, якій присвячено друге оповідання цього ж автора, що його згодом буде вміщено в «Н. Г.» 26

9. ЕДВАРД СТРІХА.—«*Радіотези*», вірші. Початкуючий автор, деструктивна лірика. Поруч з конструктивною футуристичною практикою ми будемо давати далі й роботу деструктивну 34

10. ДМ. БУЗЬКО.—«*Аста Нільсон*», оповідання. Культивування в укр. літературі закінченого сюжетного оповідання прищеплюється що-далі міцніше. Вміщуємо зразок такого оповідання, написаного в ліричному тоні 36

11. WALTER MEHRING.—«*Оксамитними рукавицями*», зразки чужоземної лівої практики. Робота німецького дадаїста. Пер. з нім. Л. Піонтек. 46

12. MacKNIGHT BLACK (Америка).—«*Летюче колесо*», зразок чужоземної лівої поезії. З англ. В. Р. 47

13. ВІЛЬМ ЯР.—«*План містера Рока*»,—оповідання. Звичайне фантастичне, але мало поширене в українській літературі 48

14. ЛЕОНИД СКРИПНИК.—«*Звенигора О. Довженка*», стаття про останню роботу лівого кіно-режисера 56

15. ДАНС.—«*Вибиваємося в колодочки*», стаття 58

16. З ОСТАННІХ ЧИСЕЛ ЗАКОРДОННИХ ЖУРНАЛІВ.— Референції й витяги

а) *Останні твори Пікассо*. Референція з «Cahiers d'Art» № 6 про праці Пікассо 1927 р. (дивись репродукції). 61

б) СЬОГОДНІ В ЛИТВІ. Синтетичний огляд 62

в) КІНОСОЦІЯЛЬНИЙ ВИСЛІВ 63

17. ЛИСТУВАННЯ З ЧИТАЧАМИ (наш архів)

а) ЕДВАРД СТРІХА.—«*Максимум вимагаємо, безліч дамо*». Лист до редакції 64

б) ЛИСТ до редакції Іваненка. Передано нам з редакції «Молодняк» 66

18. ЛЕВОН ЛАЙН.— «*Інтелігент*», екранізований роман. Продовження (див. «Н. Г.» № 1 і 2) 67

19. БЮЛЕТЕНЬ ЛІВОГО ФРОНТУ — за браком місця буде вміщено в № 1 (4) «Н. Г.» за 1928 рік

20. ВІДПОВІДІ ЧИТАЧАМ 79

21. *Фото й репродукції*. — 1 — будинок держпромисловости в Харкові; 2, 3, 4 — останні твори Пікассо; 5, 6 — А. Петрицький — малярство, 7. В. Меллер — маски; 8 — жовтневий огляд — Березіль; 9 — кадри з фільму «Звенигора» 10.— Що лишилося й що робимо.

В. МЕЛЛЕР.— Обкладинка, керовництво оформленням і редакція фото-й репродукцій.

ПРОМОВА ОЛЕКСИ ТЕОДОРОВИЧА ВЛИЗЬКА З ПРИВОДУ ВЕЛИКОЇ НЕПОМІРКОВАНОСТИ ЙОГО ФАНАТИЧНИХ ТОВАРИШІВ ДО РОЖЕВОГО СОЦІЯЛІЗМУ БЕЗСМЕРТНИХ

Все
Накреслено
До найдетальнішого плану;
Ідеалом закамертоване
Од товстого «do»
І до куценького
«Мі»
І
Життя обгортається
Потихеньку
Такими ніжними сторінками
Ренана,
Неначе оселедець,
Що
До дому продається
З конваліями
У корчмі.

Дуже добре
І дуже тонко
Розроблено,
О,
Добродії з вузенькими чолами,
З патентованими парасольками
Резервованих дум
Од усяких дощів
І з прекрасним знанням
Типографії,
Географії,
І такого
Иншого.
Щоб
Од всяких ревізій
Ховатися
Хитрими хлопчиками
За кущі!

Безперечно,
Що вам було б краще
Переробити на свій кшталт: Скоропадського

Чи Петлюру —
Щоб було без погромів.
А тихо і скромно.
Як утопія,
Чи Бернард Шов,
Щоб вас
Коли не возносили до небес
За шаравари і ковбасу.
То, принаймні, —
З дуру
Не могли причепитися б
До того,
Що ваші ідеї
Тільки масочки і білесенький шов!

Ну
Та
Нічого! —
Безперечно
Компроміси робити з собою
Вам
Не впервину! —
Раз посіли москалі на Харків,
А в Києві лаптьоний недопанок
Вгруз,
То
Краще всього
Піднести йому
Печене яблуко цілковитої лояльности
З українською шинкою
І чарчину
Та з марксівськими цитатами
Кантівський
Печений
Гарбуз!

І
Прекрасно
Все
Буде! —
На холопів ідеї
Дивитися будете
З верху до низу!
На закордонну поїздку

До европейських культур
Одержите
Візу
І
Будуть
У вас
Найкращі слова
І найкращі ідеї,
Цілком українські формально
І цілком европейські
По духу
(значить культура!),—
Хоч може
Й нудні.
:—
—Це
Тобі,
А
Це мені,
А
Це тому,
Що
В ба
Шта
Ні!!!

ПЕЧАТКА

ОЛЕ ВОРМ

1. Єронім Каноля був член віденської організації соціял-демократів. Він ретельно відробляв своїх 12 годин у майстерні печаток і мріяв про соціялізм що-дня, підчас праці.

1918 року Єроніма Каноля виряджено захищати гетьмана від більшовиків. Більшовики — це були ті, хто зводив справу соціялізму на нівець.

2. Рівні чотирикутники загонів краяли країну на шматки. Німецький важкий чобіт топтав жовту глину української землі й невиносимо бруднився. Панцерні авто безпорадно копирсалися в глевкому болоті сільських шляхів. Камеради шукали у бородатих мужиків зброї, і знайшовши, робили їм раз-два. Їх трупи лежали в смітті й грязюці, серед хат, що нагадували справжні хліви.

На українських вокзалах полювали на старих женщин і примушували їх мити вокзали. І, коли приїхали до великого міста, з'їли суп зі справжнім салом і залишилися жити, але не надовго, в великому місті, де все було гаразд.

3. Єронім Каноля запам'ятав один епізод із свого життя в великому місті. Одного разу, коли недисципліновані робітники якогось заводу почали страйк, навіть не повідомивши про це відповідні установи, салдати робили раз-два більшовицькому агітаторові, що підмовляв робітників страйкувати.

Карний загін клацав замками рушниць і агітатор, як і всі більшовики перед стратою, щось кричав і махав руками. Згодом, коли Каноля відносив одяг більшовика до слідчого, він помітив: з-за розрізаної підбивки виглядав клаптик білої тканини й на ньому була печатка: одна з тих, що їх за своє життя понад десять тисяч виконав Каноля. Але на цій печатці були незвичні ознаки: серп і молот.

Каноля подивився на них уважно. Він щось обмірковував. Згодом він помітив, що по одягу повільно й терпеливо повзе вша. Тоді його голені губи розповзлися в гримасу, і він прискорив кроки.

4. Незабаром вибухом більшовицького бризантного набою Канолю підкинуто вгору із шанців.

Згодом професор, що відтяв Канолі ногу, констатував: «Пошкоджено обидві membrana tympani. Часткова параліза центрів мови... діягноза?

— і мобілізований студент-лікпом, що на нього професор указав пальцем, відповів:

— «глухий і німий».

А Каноля, ще кволий від хлороформу, лежав у ліжку і тихо дивувався: чому вони розмахують руками, як німі?

5. Потім Каноля кричав. Кричав у потягу, коли його відвозили до Відню; кричав, не вгаваючи, кілька днів і тільки відчував, як йому боліло в грудях від крику.

Потім Каноля вщух. Коли його звільнено з лікарні, він витратив кошти, що йому дано касою взаємодопомоги, і підрядився працювати Hildegardgasse 20. Stempelwerk Kunstmeier.

Він виробляв печатки за малюнком художника, що його звано комуністом, міркував про більшовицький набій і про те, на що скидаються одноголові орли на печатках.

Пізно ввечері на милицях ішов додому. Читав газету і вечеряв. По тому йшов спати, щоб не губити восьми годин для сону.

6. Минали роки. Каноля приятелював з художником, що його звано комуністом. Коли очі Канолі починали боліти, художник допомагав йому. Вони сиділи разом, мовчали й працювали.

Одного разу фірма Hildegardgasse 20. Stempelwerk Kunstmeier вирішила, що Канолі не варто більше працювати. Він надто втомився, працюючи.

Коли хазяїн написав це на клаптику паперу, він крикнув, сердитий:

— «Морока з цими глухонімими!»

Він крикнув тому, що Каноля посинів, начеб-то чогось злякавшися.

Тоді до них наблизився художник, і Каноля помітив, що хазяїн пішов, нічого не кажучи. Художник запевнив хазяїна, що Каноля ще працюватиме гаразд.

7. Одного разу Каноля йшов додому. Він помітив, що на розі двох вулиць скупчилася сила народу. Маяли державні прапори й прапори зі свастикою. Перед великим будинком було розташовано загони фашистів. Канолю зупинено, взято на руки й поставлено поруч начальника загону. Присутні замахали руками й роззявили роти, очевидно, вітаючи Канолю, як інваліда світової війни. Начальник загону стиснув йому руку.

Раптом Каноля помітив, що неподалеку стоїть хазяїн його майстерні. У фашиста такі ж самі білі руки, як і в хазяїна.

Каноля випростав свою руку й пошкутильгав повз натовп.

8. Одного разу Каноля приніс художникові знайдену ним комуністичну прокламацію.

Художник вихопив у нього папірця, намалював на ньому серп і молот. Потім показав на себе.

Каноля затремтів і схопився за голову. Узяв милиці й пішов додому.

Єронім Каноля зрозумів, на що скидаються ті орли, що їх він продукує в майстерні. Вони скидаються на псів, що кусають за ноги, якщо ввійдеш до чужого двору.

9. Художник не прийшов працювати. Він сидів ув окремій кімнаті й радився з якимись робітниками. Їх брови ходили по обличчях, коли вони говорили. Й очі їм блищали.

На вулицях ішла стрілянина. Палав будинок суду. Це був віденський путч.

Каноля сидів у майстерні, слухав, як дрижить повітря від вибухів, і працював. Раптом хтось подав йому папірця. Він прочитав.

«Шановний товаришу. Я не можу бути в майстерні. Будь ласка, виконайте секретно цю роботу».

Художник подавав текст печатки «Wiener Revolution Komität».

Каноля вийняв із кешені старого с.-д. квитка. Порвав його. Сів за працю.

10. Це був віденський путч. Револьвери сварилися один із одним. Кулемети ландштурма умовляли рушниці й бомби робітників. Ландштурм кинувся в атаку.

Печатка була майже готова. «Wiener Revolution Komität» і посередині — серп і молот, ті самі, що їх Каноля бачив на білій тканині в більшовицького агітатора.

Відкинувши ногою трупа, до майстерні вскочив лейтенант. Салдати довго звязували Канолю, що скаженів, борючись з ними, і знайшли у його руках печатку ревкому. Лейтенант записав це до блокноту.

11. На суді допитував майор:

— Визнаєте себе винним?

— Ні.

Так відповідали всі повстанці. Тільки, коли запитання це дійшло до підсудного Єроніма-Макса Канолі, той написав на клаптикові паперу, що його йому передано з відповідним запитанням:

— «Nein».

Суд хутко закінчено, бо ніхто не відповідав на запитання судді, як він висловився, *по суті*. Усі *сторонні балачки* підсудних переривалося гавканням дзвінка.

Коли секретар прочитав присуд, усі заарештовані заспівали бойову пісню комунарів.

Каноля озирнувся навкруги. Він подивився на своїх товаришів, яких уперше побачив на лаві підсудних, помітив їх губи, що співали щось веселе й бадьоре, і закричав, останній раз у житті.

Жандар брутально штовхонув його рушницею.

ПОЕЗІЯ РЕМОНТУ

ВІЛЬМ ЯР

Соцстрах,
Куркартка на південь
Криму . . .
Ялта.
Море . . .
Може знов виграю в життя лото?!
. . . Дві доби потягом,
ще година —
і в гори скажено мчить авто.

Під Байдарами північ лишили.
— Море,
— море . . .
і, з місця схопившися,
у далечінь очі втопила
сухотна дівчина.

Ялта, нарешті:
„Русская Ницца“,
„Жемчужина царской короны“ . . .
Лихо, скільки тут жило графів,
князів
та баронів . . .
А нині —
„Народная здравница“
лікує від плугу
та варстату
графів.
Крапка!

Санаторій.
Режим:

Їжа сім раз на день,
спати,
їсти,
гуляти
й знову
їсти
та спати.
По обіді
(яке ідіотство!)
лежи і читати не смій;
і балакать не можна,
наче справді німий...
Ні...
Не можу!
Втечу!!
Я ледарить не звик!!!
(але —
— не втік)

Душно,
тихо...
Море дихає, ледве чути...
З камінням ледачі хвильки
розмовляють
роккко...
хлюп - хлюп...
роккко...
хлюп - хлюп...

Море лютує.
Бурлить сивина.
Хвилі - гори
звалюються на берега...
Гарматними пострілами
на мол:
Буух
бах - бах
бааах...

Иноді ж
зодягається в туман,
як туркеня,
надіва чадру;
Надривається, гуде сирена
Мууу...
Мууу...

Швидко місяць упав
у часу глибину,
Знову життьові турботи...
В революційні будні —
— з головою пірну...
ДАЙОШ РОБОТУ!

ПІСЛЯ МАКУШАНСЬКОЇ
ЄВГЕН ЯВОРОВСЬКИЙ

Те, про що я хочу розповісти, не я сам вигадав. Власне, я нічого й не вигадував. Я тільки запам'ятав невеличку пригоду й хочу розповісти її вам. Трапилася вона року... але це неважно. Такі пригоди повторюються зо дня в день, з року в рік, і коли б не кіт, що розповів мені зав'язку для цієї пригоди, другорядною дієвою особою якої він з'являється, то про це, може, ніхто й не знав би. Хочете знати ролю цього котика? — Він тоді вилежувався в затінку під повіткою й разом з тим слідкував за горобцем, що злетів на вікно. Він хотів з'їсти того горобця, але хтось инший, непроханий, попередив його й... словом я розповім вам цю історію з початку до кінця.

Значить, коли сіра котяра вилежувалася під повіткою, горобець злетів на розчинене вікно.

Стояв добрий сонячний день, пріло від спеки під очкуром, а в небі кружляв шуліка, визираючи здобич.

Трохим ще раз намантачив косу й пройшов нову ручку отави.

Так було на полі, а на селі — тиша зловісна, наче на бурю. Все заніміло, застигло, зів'яло. Дихати нічим. Коли хто проїздив возом — за колесами здіймалася курява й хмарою висіла над порепаною землею.

Горобець злетів на вікно, в надії знайти хоч краплину води. У хаті нікого не було — (чого ж не злетіти) — тільки мухи дзижчали та цокав на стінці Трохимів годинник, дотягаючи стрілки на першу годину. Води ніде не було. Відра повисихали й укрилися білим налітом, наче крейдою. Горобець, розчарований, хотів був летіти далі, коли раптом дужі крила шуліки, що впав каменем з неба, зкинули його просто в хату. У таких випадках звичайно треба рятуватись. Отже й горобець (а в нього, як то кажуть, з пір'ями трохи й душі вилетіло) спорхнув і улюбував за тимчасову фортецю Трохимового годинника.

У годинника вже давно головка боліла ще від Іванькових рученят, а тепер вона одпала зовсім.

Шуліка так ударив горобця, що годинник злетів з цвяха і з дзвоном упав на долівку. Шкло розлетілось, коліщатка диркнули, щось у середині загарчало, і годинник замовк від «розриву серця». А шуліка виніс бідолашного знепритомнілого горобця на свіже повітря.

Першою побачила катавасію з годинником Секлета. Вона на городі пасинкувала табак, а Йванько слідом тягався за материною спідницею. Позирнувши на небо, вона промовила: — Ходімо, синку, в хату, бо скоро й тато прийдуть, хліба від зайчика принесуть...

Увійшовши в хату, Секлета почала готуватись до обіду, а Іванько одразу побачив долі знайому цяцю і, ухопивши її рученятами, заходився гатити нею об долівку, а тоді приклав до вуха й заплакав:

— Мамо... цяці-і-і...

Це мусило означати, що цяця віддала богу душу й перестала цокати.

— Бісової пари дитина, скрутила голову часикам... Ах, ти ж, стерво мале, що ти наробило!..

«Стерво мале» ще раз луснуло «часиками» об долівку, поки Секлета видерла їх з шкідливих рученят і повісила їх знову на цвяшку: може Трохим не додивиться сьогодні, а там... якось перемелеться...

Годинник укоротив собі віку якраз о 1 годині, а о 2 прийшов і Трохим. Тільки на двері — зараз до годинника. Секлета й похолола.

— Перша година, значить, ще три години до зборів,— подумав Трохим, бо секретар казав учора: «на чотири часа всі члени комнезаможного селянства должні буть на зборах». Одійшов од стінки й сів за стіл... Ну, сип обідати чи що...

У Секлети одлягло від серця.

Треба сказати, що Саньчин Пилип не часто їздив у Макухи. Він, як їде, бувало, то привезе вже тієї самогонки так, щоб торгувати стало — ну, тижнів на два. А в Макухах самогонку варили — спеціяльно. Ге-ге!.. Такої самогонки не варили ніде. Це ж самогонка! Казав один Макушанський дядько, що пробував запалити її, так... не горіла тільки через те, що саме соломи не було в хаті. А на одному весіллі навіть танцювали після неї Макушанської. Та що там — танцювали — «машину» навіть «строїли».

Утягли в хату ступу, що в ній товчуть табак і пшоно притовкують. Поставили її догори ніжками, до ніжок приладнали вісь, а на ній колесо від воза, на колесо — віжки замість паса. У ступі розклали вогонь — це паровик,— з боку поставили терницю і, нарешті, взяли підстаркувату молодицю, рачки примостили її головою до ступи, задерли їй на голову усі п'ятеро спідниць і почали молотити. Хтось прогугукав, колесо завертілось, зацокотіла терниця, пропускаючи солому, яку підкладав «барабанщик», молодиця завихала задом, а всі останні загукали, як біля справжньої машини. Коли це хтось гукнув: — Машина стопорить! Змазать треба! І під свист, тюкання і регіт — «машиніст» ухопив мазницю з дьогтем і квачем заходився підмазувати... молодиці. Он воно яка самогонка.

Повертаючись підводою з Макух, Пилип думав напоїти коня коло хреста, та й сам напитися, щоб залити трохи могорича. Але за гони до хреста він згадав, що саме сьогодні неділя, а Трохим колись казав, що в неділю коли-небудь можна зазирнути до нього з Макушанською, щоб ота полова, якою годуються Пилипові свині, одійшла Трохимові горілкою. Замислившись, Пилип поминув і хреста з колодязем, і вже переїздив греблю.

Як там було далі з думками Пилиповими, я вже не знаю, але саме тоді, коли в Трохима засвербів ніс, а в Секлети випала ложка з рук, Пилип стояв на порозі Трохимової хати й весело підморгував: — А моя теща, виходить, ще жива. Здорові були в хату. Хліб та сіль.

— Стриб та й сів — спасибі, — пошуткував Трохим, запрошуючи Пилипа до столу, й посунувся глибше під образи. Коли ж Пилип поставив під стіл журавля з Макушанською, Трохим уже зовсім инакше озвався до Секлети: — Може б ти хоч вікна завісила?

А далі пішло хто й зна що. Пилип цілувався з Трохимом і тягся до Секлети, вікна почали бігати по хаті, піч пересувалася від одної стінки до другої, Іванько, сучий син, дивись-ти, видерся аж на сволок і поліз он у той куток... Трохим реготався під столом і дивувався дуже, як Іванько міг так здорово лазити по стелі, коли йому ще не було й трьох.

На хвилину він пригадав збори й глянув п'яними очима на годинника: перша, до четвертої ще далеко... І влігся хропти далі. Голова гула, як дзвін. У середині щось пекло й підступало до горла жирним одворотним комком. Пилип примостився коло Трохима і в саме вухо йому гукав що сили: «Трохиме... Трохиме-е... Га-га-га-а-а. Тю-тю-у-у». Зляканий Іванько немов приріс до Секлетинних грудей, міцно вхопившися рученятами за шию матери, і схлипував.

— Цить, синку. Дядько не на тебе кричить. А ви йдіть уже додому, Пилипе. Ідіть, бо вже пізно, — вговорювала Секлета Пилипа.

Насилу вирядивши його, вона засвітила в хаті, заколихала сина, послала собі й Трохимові й почала прибірати зі стола. Прибравши, вона підійшла до Трохима й несміливо проказала: — Трохиме, вставай та лягай на полу, як слід.

Той — ані звуку, ані поворухнувся. Вона вдруге, втретє — не чує. Набравшись сміливости, вона струсонула його за плече, а сама одійшла на крок і лагідно запитала:

— Ти вже прокинувся. Лягай на полу...

Трохим мовчки підвівся і, похитуючись, сів на ослоні під годинником. У вухах гуло й ляскало, наче били в три ціпи на току. Перед очима все плигало, гасало, як навіжене — і піл, і піч, і скриня, і стіл — уся хата. Посидівши на ослоні, він устав і, тримаючись за стіни й долівку, пошкундиляв до дверей. Ноги ніяк не йшли й згиналися з кожним кроком, наче він ніс важучу вагу на плечах. Та й справді, голова зважніла до неймовірного. Вона перевалювалася з плеча на плече й тягала за собою Трохима з одного боку в другий, поки не вдарилася об стінку й защеміла. Від болю Трохимові трохи розвиднилось, і він побачив, що надворі насунулось, а в хаті горить світло. Від того ж болю він на мить згадав щось і одразу загубив. Сплюнув і замислився. Голова тріщала, як діжка, що розсохлася на сонці. Усі обручі поспадали і здавалося, що от-от думки, наче клепки, розсиплються. Він з усієї сили силкувався стягти їх до купи, але надаремне. Думки не слухалися його й шугали в різні боки, мов отара овець, наляканих вовком. Раптом йому пощастило піймати одну: кудись йому треба було... ага. Ні... косити вже не рано... о... Перша година... перша го-о... стривай: що ж це за перша година... егеж — перша, — вирішив Трохим і на тому ніби заспокоївся. Рука по-

тяглася до кешені й витягла порожній кисет. Обережно він вивернув його — тютюну ні крихти. — Ех, ти комнеза... — промимрив собі під ніс і впіймав на слові... — Комнеза... он воно що... Збори комнезаму... тільки в чотири, а не в першій... Тю ти... а я думав — перша, — випалив він і засміявся. — Скільки ж воно зараз, що надворі темно, га, Секлето? — озвавсь він до жінки, що стояла й не зводила з нього очей, — подивись котра вже година.

В Секлети тенькнуло в грудях, і вона, щоб заспокоїти Трохима, промовила: та я ж не вмію дивитись... лягай краще, бо вже не рано.

— Що ти мені брешеш. Не вмієш... треба вивчити... іди сюди, — покликав її пальцем Трохим і встав, щоб підійти до годинника. Але Секлета надто вже знала свого чоловіка. Вона швидко підійшла до нього й загородила йому дорогу. — Не треба зараз, Трохиме, хай завтра...

— Ні... — рішуче заперечив Трохим. — Іди сюди, — і, взявши її за руку, підвів до годинника. — Дивись, коли оця стрілка стоїть отут, а ця — отут, то це буде... перша година... — Добренько, знаю вже, — хотіла відповісти вона, але тільки затремтіла й відійшла на бік.

— Стривай... зараз ще покажу... стоять, бачиш, треба завести.

Він взяв зі стінки годинника й розвів руками. — Добра перша година, коли надворі вже темно...

Крутнув головку. В середині тільки диркнули коліщатка й замовкли. Приклав до вуха й знизав плечима: не цокають. Що за знак?

Сів на ослоні, знову завів — дирчить тільки та й годі. Похитав годинника, приклав до вуха: — цок, штрясь, — і не йдуть.

— Хто зкр-утив ї-їм го-о-лву? — грізно накинувся він на Секлету, що стояла ні жива, ні мертва. Вона силкувалася щось відповісти — й ні звуку. Тоді він ухопив її за волосся й задер назад голову, дико поводючи очима.

— Кажи, бо вб'ю, як гад-дюку! — закричав він, нахилившись над самим вухом Секлети.

Від того крику спросоння схопився Йванько на полу й здивованими оченятами впявся в свого тата.

— Кажи, бо... — Трохим заскреготів зубами й ще дужче нахилив їй голову.

Секлета ледве спромоглася прохрипіти: — Йванько-о... — бо не ставало чим дихати.

— А-а! Ти, чортів байстрюк! — уже не своїм голосом заревів Трохим, пустив Секлету й жбурнув з усієї сили годинником на Йванька.

— Не бий, — заголосила Секлета й припала до сина.

А Йванько тільки кавкнув та й втих. Годинник улучив у скроню. Трохим стояв з піднятою рукою й бачив, як біля ока в сина вибіг струмочок ніжної крови й потік по щоці.

СЛАВЛЮ ТРАВИНУ

ОЛ. КОРЖ

Мих. Семенку

От дурень.
Ах, який я великий дурень.
У роздум
Отак упав!
Не прийду,
Не прийду я до мертвих мурів
Від живих трав.

І як це зі мною сталось:
Загубився між сосен трьох!
Віднині
Я кидаю місту зухвало:
Ти мені
Не бог!

Про місто
Співати тепер так модно.
Співайте
Хто хоче там.
А я
Ще вірніший став від сьогодня
Степам.

Неначе я народився учора —
Такий мені милий світ.
Загуло
На степових просторах:
Трактору
Шлю привіт.

Як радо
Приймаю з зеленого лісу
Охрипле „куку" зозуль.
Друзі - поети,
І бетон, і граніт, і залізо
Без степу —
Нуль.

Це ж так просто і ясно:
Земля
Пошле неврожай —
Ґви,
Ви залишите місто прекрасне
І прийдете на степ
Їсти курай!

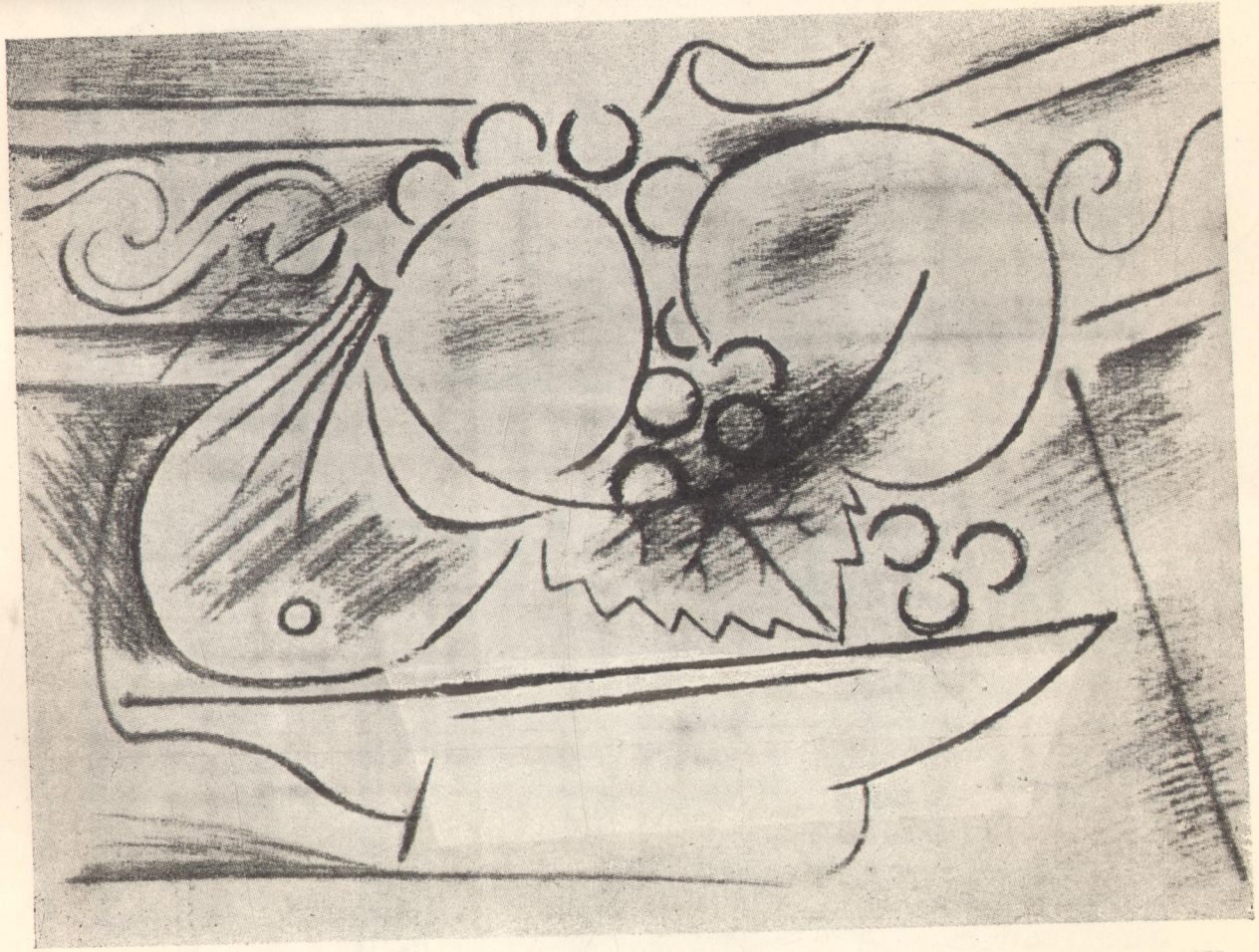

МАЛЯРСТВО. 1927 р.

ПІКАССО

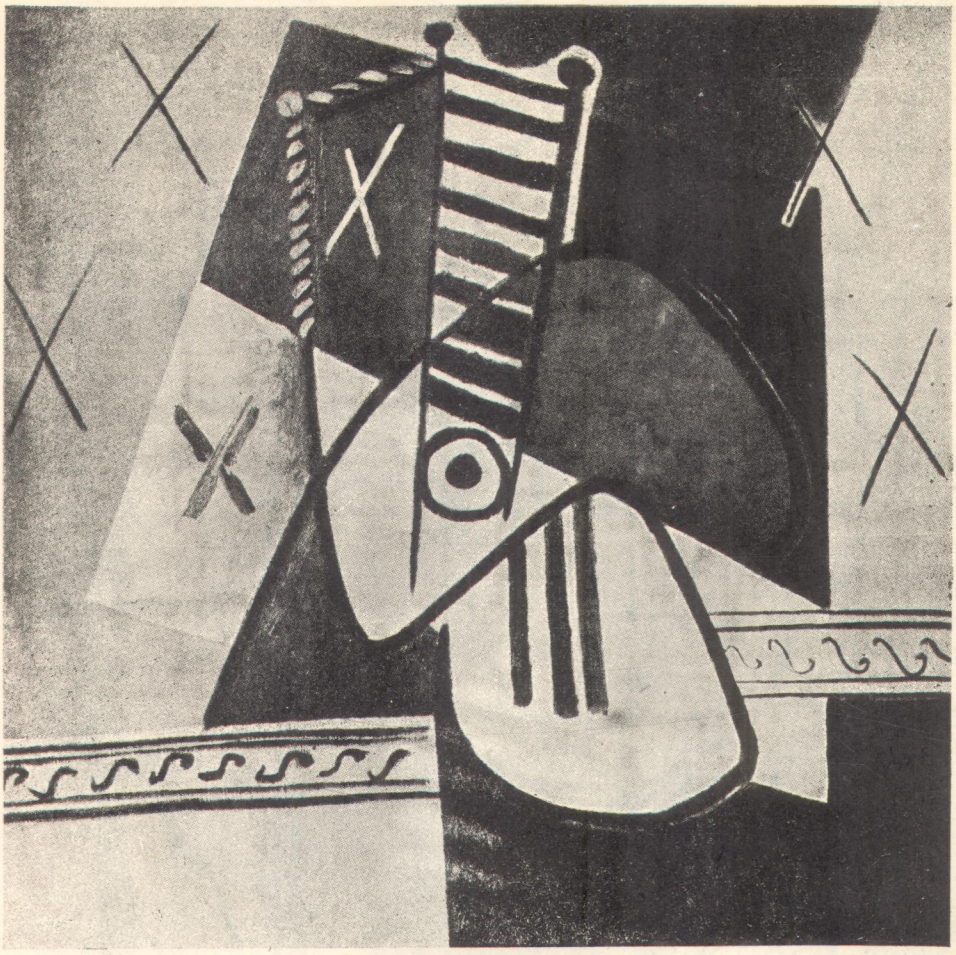

ПІКАССО МАЛЯРСТВО. 1927 р.

ПІКАССО МАЛЯРСТВО. 1927 р.

Славлю
Проростання травини.
Славлю
Вмирання її.
І як славлю її я нині —
Буду славити
У всякі дні . . .

„ВЕДМІДЬ ПОЛЮЄ ЗА СОНЦЕМ"

АНДРІЙ ЧУЖИЙ

Епізоди з роману

1. ТВОРЧІСТЬ ОД 13 ДО 17 МІСЯЦЯ ВІД БЕКИ ДО ОЛІВЦЯ.

Синові Броніславові.

Мамо, мені сьогодні минуло 396 днів, може, мені вже, пора, перейти від первісної творчости: водичкою, що витікала з мене, і моєю ж бекою: на пелюшках, ковдрі, сорочках, твоїй спідниці, кохті — до культурної творчости?

: я хочу писати - малювати. Дай мені папір і олівець!

І почав ото я несміливо, непевно водити олівець, а, може, він мене водив, а, може, ми один одного водили,

а моя неписьменна мати ось як читала ті сліди - шляхи, які залишили на папері олівець і я.

— Оцей заплутаний, безсердечно поламаний з переплетеними початком і кінцем і згубленими десь усередині — це шлях первісного «повнокровного» безладдя: стихії, безорганічности.

А ось цей теж заплутаний, рясно погнутий, сердечно поламаний, із захованим усередині початком, але висунутим, немов язик, кінцем — це шлях малокровного, злинялого, зів'ялого безладдя, що завагітніло органічністю.

Заплутаний, м'яко погнутий, пристелений, з початком, устромленим у землю, і з кінцем, що по - свинячи дивиться в небо — шлях водяних рослин.

Розплутаний, різко гнутий, м'яко ламаний, що мляво - ніяково зноситься догори, стелеться поземно, знову зноситься й знову стелеться і нарешті сміливіше зносить свій кінець — шлях наземних рослин.

А ось із цього боку — заплутаний, лагідно гнутий, пристелений, розперезаний, з початком, який гадюкою стелеться на землі, а понівечений кінець губить усередині — шлях п'яниць, безнадійно хорих.

Останній — з трикутником усередині, рясно й різко ламаний безконечник — шлях тварин до людини.

— Мамо, я хочу пити. Дай мені води.

— На, Ведмежатко!

Я випив і кварту поставив на непописаний ще папір. Коли мати прийняла кварту — від кварти на папері залишився слід — водяний кружечок. Ми з олівцем пройшлися по ньому.

— Мамо, а це чий шлях?

— Це? — шлях усього й усіх: не живого й живого. Його утворили й утримують життя і смерть. Викрила ж цей шлях людина. Ти цей шлях зарисував випадково й тому мої пояснення тобі не ясні. Коли тобі буде стільки років, скільки тепер місяців, і ти не випадково зарисуєш шлях людини і шлях усього, на який ти сьогодні натрапив, ми продовжимо розмову про шляхи.

— Мамусю, на, заховай шляхи, що я їх вже найшов.

— А тепер біжи під сонечко, в теплу пестливу його чуприну.

По дорозі до теплої чуприни, в якій уже грався Івась, під порогом у дядькової хати я із своєї яскравожовтої, мов сонце, «беки» посадив качечку-калачик. Якраз вийшов дядько Макарисько.

— А, це ти, Ведмежа, спік калачика на сонці? То на з'їж його!

— Я не хочу їсти.

— Мало що ти не хочеш, а все ж із'їсти мусиш.

І взяв Макарисько мою голову й утокмачив обличчям у качечку-калачик. Більша частина її залізла в рот, а решта: в ніс, очі, на щічки, підборіддя. Мене ніколи до того нічого не силували їсти. Від того, що мене вперше заставили їсти, коли я не хочу, тим більше їсти те, чого люди ніколи не їдять, гірко плачучи побіг до мами.

Дядько, задоволений із того, що вчинив під сонцем нечуване злочинство, яке сонце, напевно, виправдало, бо дядька не спалило, реготав на кутні.

— Ма-мо, дя-дь-ко Ма-ка-ри-сько на-го-ду-вав ме-не мо-є-ю бе-кою!..

Мати побігла під дядьків тин і почала:

— Щоб ти, злодію, добра ніколи не мав! Щоб на твою голову, хату, повітря — всі птахи, коти, собаки завжди гадили! Щоб тобі вічно снилося — не переснилося, що ти їси й возиш гімно і ніколи не перестанеш їсти й возити й ніколи не з'їси всього! Щоб усі твої шляхи-дороги вітали й обдаровували тебе горами, морями гімна!..

— Ах ти ж, руда оглобле!..

Макарисько переступив через тин і вдарив ногою вагітну матір у живіт. Мати поточилася, але не впала, а підняла з землі цеглину й так жбурнула нею в дядькову голову, що він раптом припав до землі й не міг уже реготати.

Сонце вже не стелилося на його обличчю. Йому зробилося сором, що дозволило скривдити матір, і воно заховалося за спину брудної хмари.

II. ПОСАДИТИ З «КОМУНІЄЮ» В ЗЕМЛЮ.

Слава, сла-а-а-а-ава-а-а-а!

В місто продерлися «повстанці» — це їхній переможний крик.

У мене берданка без набоїв. Залишаю її в парткомі. Виходжу на вулицю.

— А, «дорогий товаришу», паркомщику, «радісно» вітаємо вас! «Будь ласка» до нас «у гості».

Я цілком неохоче прилучаюся до гурту «запрошених у гості» червоноармійців.

Щоб показати нам шлях і зробити його: певним, приємним, затишним і урочистим — дуже ввічливі «повстанці» приставили до нас «почесний караул»:

на кожного «гостя» — по два тілоохоронника з породи чистокровних бандитів.

Земля вже звільнилася від найлегшетопкого найгнилішого мармуру. Під ногами й навкруги нас спокійно блищали калюжі й калябатини. Решта земного й небесного нап'ялило на себе чорноземне болото.

Ніч була така, якою й мусила бути така ніч — бандицька.

Під цією ніччю й болотом обшивала себе ногами й крильми весна.

Наш шлях від Умани до Вітівки — повстанського штабу — увесь час дивувався на нашу виключну мовчазність і цілковиту відсутність бажання спілкуватися.

П'ятнадцятеро «молодих людей» — «гостей» і «тілоохоронників» за час подорожі (можливо в потойбічне) — не промовили ні одного живого слова.

Дорога гнівалась на нас: їжилась, корчилась, гадючилась і робилася беркою-беркою.

Дорога була людська, звикла до дзвінкого людського слова й полюбила його.

А ми, напевно, пригноблені ямною перспективою —

могли їй дарувати:

лише цвинтарне мовчання.

З майбутнього нас вели (нас ішли) назад, а це визначало: нас одлучали від живого, що щиро й надійно росте.

А все —

охоче й бадьоро звучить на грудях у того, що росте.

Як же ж ми, подорожуючи «в гості» до цвинтарного, могли: жваво звучать — говорить?!.

— Ну, ось і штаб!

«Повстанці» того часу —

рішуче боролися проти того, щоб їхні ж «земляки» мали переконання, що —

комуністична доба, яку ми заклали й по-

чали будувати, не буде мати в собі мільярдної армії жебраків сонця й незначної зграї злодіїв сонця — «господарів життя»:

всі

будуть досхочу, до любовного поту купатися в сонці.

Таких переконань «повстанці» (переважно діти злодіїв сонця та їхні вірні слуги) жахалися не менше, ніж кожна правильна тварина — смерти.

— Ану, помацайте, хлопці, чи міцно засіла в його голові, кишках і жилах «комунія».

Хлопці щиро й бадьоро взялися мацати, намагалися хоч хвоста «комунії» вискубати, бо корінь проріс безнадійно в кожну клітинку, але й із хвостом нічого не зробили — навіть хвіст «комунії» урочисто стирчав перед їхніми очима, а не падав їм у ноги.

Після трьох годин вимацування та вищупування моєї «комунії» «повстанці» напевно пройнялися пошаною до мене й моїх переконань і вирішили: мене з моїми переконаннями заховати в землю. Підписав ось цей перепуск ватажок «повстанців» Конон Бевз:

«Посадити тов. Ведмедя з його «комунією» в землю. Якщо приймуться, зійдуть, будуть рости — значить: підходячі овочі для українського ґрунту й підсоння: хай ростуть! Тоді й ми — приймемо їх, обполемо, польємо і почнемо культивувати, а до того —

всіх їх садіть у землю».

Підход практичний, хліборобський, але ж, народе «славний мій», — який неграмотний і страшенно «примітивний»!

Та де ж йому бути грамотним, коли всі грамотні в містах гніздяться, а їхати в село на роботу-життя, а не лише на дачу, хочеться так, немов на зіслання, а ті грамотії, що є в селі — стелять шляхи до великого міста...

де ж селу гаразд знати й розрізняти навіть такі прості речі, як: «база», «надбудова».

— І тому, не розбираючись, — саде в землю «надбудову» («комунія»).

Кому ж тепер не зрозуміло, що —

для надбудови потрібні:

широка перспектива, вільне, не зіпсоване повітря, розтриножене небо, сонце, інколи мудрий місяць і зорі-якорі. Словом —

надбудову —

цілком інакше садять і вимагає вона інших умов для зросту, аніж —

жито, або пшениця?!

— Дуже багатьом! Так відсоткам 78! (Плазує голос із сіл, череп'яних міст і осиротілих другорядних столиць).

Багацько ще мільйонів книжок доведеться написати й надрукувати письменникам Горківсько-Шевченківського походження й даремно прочитати й розтлумачити (використавши кращих читців та голосномовники) нашим батькам і братам, коли вони вже перестануть робити такі прикрі помилки:

садити «надбудову»

в неналежний ґрунт.

— А ну ж: напрррррррруууужжжжиииммоось!

: може й подужаєм!?

Я дуже добре розумів, що інакше вони — зі мною чи з нами — поводитися не могли, бо, щоб: обняти, прийняти і зрозуміти ідею комунізму, треба:

уміти абстрагувати, —

треба знати:

історію, географію, політичну економію, статистику, соціологію, психологію, рефлексологію, навіть астрономію:

трохи —

бути знайомими із теорією перспективи, —

простіше — треба

мати добре розвинутий загально-орієнтовочний рефлекс!

(Sic! це ж зовсім просто!)

Хто ж із нас повногрішних може похвастати, що вчив, що переклав у селянські голови всі ці знання...

Для нас — задавак інтелігентів — це зовсім просто, і тому ми часто теж «дуже просто» реагували на таке нас «нерозуміння» з боку селян і «пачками» ховали (чи пак — садили) їх у ту ж землю. Але ж то нам, що вміємо добре розрізняти, де надбудова, де база: зрозуміло і дуже добре відомо —

що в землі

селянин не зрозуміє —

це ж теж ізвязано з надбудовою?!.

Та був же на світі Адам, що, як відомо... зігрішив, і тому ми «красно освічені» люди дуже часто прикро: гірко-кисло-пересолено помиляємось. А що ж би було нам за наші помилки, коли б не було Адама?! За чию спину ми ховали б свої гріхи?

Земля так скупо (через надмірні труднощі) народжує тих, які легко й правдиво розкривають — роздягають надбудову. Надбудова ж, як виявляється: над всіма й у всьому, як:

вода, залізо, повітря

і свята порожнеча, й знати — пізнавати її потрібно всім, бо інакше —

: зав'язнемо поміж містом і селом:

десь під Вітівкою чи

Городецьким, а комунізм

— буде собі квітнути:

в ідеї.

— Ну, ще мільйон і один раз напружимося

і

: подужаєм!

СКРУТИ ШИЮ СМЕРТИ — ВИГРАЄШ УСЕ ЖИТТЯ!

Коли нас вивели з хліва на подвір'я: опікун землі й найбезпринциповіший любовник — сонце й ніжний приятель весни — сухий вітер давно вже працювали —

з величезним напруженням

і любов'ю палили лишки зими —

з не меншим

захопленням, ніж працювали ми —

над організацією: смерти й

похорон вчорашньому —

старому, —

рішуче запрошеному на той світ:

у обійми небуття, —

світові.

Сонце, сухий вітер — це ж:

ткачі, каменярі, мулярі, літейщики

: нашої й моєї весни —

ще не пережитої.

Вжалений за живе —

сонцем і сухим вітром: відчув я, що

важко, не під силу — вмерти на весні —

: коли сам носиш

весну в тілі й душі. І усвідомив я, що постанова «Повстан» штабу про посадку мене з «комунією» в землю

— в корені: помилкова,

несвоєчасна й цілком шкідлива — як мені, так і моїм - нашим ідеям — «комунії» і:

зрозумів я — що хочухочухочу жити зі

своєю ідеєю й: тому — не пірнув у жах, а мобілізував усі свої молоді, — вагітні ростом, — сили й узяв їх «на чеку», і — як тільки вивів мене «повстанець» за село, щоб: виконати наказа —

посадити

в землю, я:

раптово стрибнув на нього (від хліва через усе село й кроків 307 за селом я йшов із таким виглядом, немов погодився з наказом на всі відсотки), переселив його рушницю в свої руки й по - «товариськи» «попрохав» його повернути в село, — коли може — не озираючись і, — як це не неприємно й не соромно, — розповісти:

«Не міг» тов. Ведмедя

закопати — посадити в землю, бо вона не прийняла його в себе: заявила,

— Чекайте. Візьмімо, наприклад, ваші театри...

— Кожна постановка — нове слово в мистецтві! — гукнув екзальтований репортер.

— Припустімо. Але як ви використовуєте свої досягнення? Я кажу про матеріяльний бік справи. Постановки високої мистецької цінности, що у нас півроку йшли б із тріюмфом, у вас майже не викликають відгуку широких кіл суспільства.

— Ну, знаєте, — нахмурився артист, — ми поволі наближаємо театр до глядача, ми вживаємо заходів, щоб...

— А, залиште! Зразок ділової безпорадности та наївности — от що є оті ваші заходи. Та якби ми мали такий театр, — ми за півроку озолотилися б! Трест озолотився б, я озолотився б, артисти озолотилися б, репортери озолотилися б!

— Ви жартуєте?

— До біса жарти! Я вам кажу!

Репортер соромливо глянув на свої обшарпані штани і з відтінком ввідливости сказав:

— А дозвольте вас запитати: яким же способом ви озолотилися б?

Чоловік в окулярах ласкаво посміхнувся:

— Як?

Він видержав павзу, саркастично кахикнув і врочисто гримнув:

— Ррреклама!! Розумієте? Культура реклами! Я весь тремчу від досади, коли бачу вашу дитячу рекламу. З ваших наївних афіш сміються коні й автомобілі. Ви хочете знати, як зробив би я? Будь ласка. Припустимо, що на певний день ви призначили відкриття сезону. Йде прем'єра, бойовик, шедевр вашого найкращого драматурга. Величезні плакати, світлові сигнали, щоденні повідомлення в газетах: «Художнє оформлення — стільки-то тисяч! Туалет прем'єрши — стільки-то! Справжні діяманти! Триста репетицій!..». Заздалегідь — сила хвалебних рецензій найпопулярніших, найнезалежніших критиків (це коштуватиме вам зовсім недорого; помічено, що популярність і горда незалежність критика просто пропорційна його згодливості). Попередній продаж квитків. Аншлаг! Стіни театру тремтять від незлічимого натовпу... Сім годин вечора. Вісім. Дев'ять. Публіка реве, гримить, гукає, загрожує розруйнувати театр. І от — на сцену виходить трохи блідий від хвилювання режисер.

Чоловік в окулярах схопився з крісла, вклонився і голосно загуркотів:

— «Шановне громадянство! Тяжке лихо спіткало наш театр. Несподівано, таємниче зникла наша героїня. Півгодини тому до її убиральні зайшла якась невідома особа в чорній машкарі. Між нею, цією особою, і артисткою сталась якась боротьба — і прем'єршу вкрадено. Зараз ми маємо відомості, що невідома особа є індуський принц, що безнадійно закохався в артистку три роки тому, підчас її мандрівки по Індії. Тепер вони летять аероплаком в напрямку індуського кордону, але навздогін їм послано три аероплани, і...»

— Ну, і так далі:

— «Вистава не відбудеться. Хто бажає, може одержати гроші в касі».

— Збитки? Ах, ідеалісти! Та загляньте ж хоч трохи вперед! Ви ж сами прегарно розумієте, що героїня в цей час спокійно сидить дома, п'є каву і розглядає рожеві нігітки... Другого дня в газетах — портрети, інтерв'ю, біографії... Героїню відбили, її легко поранено. Виявилось, що індійський принц зовсім не принц, а, навпаки, небіж мексиканського президента... Старий морський вовк... По всьому світі шукає самолійку, від якої колись у Бомбеї мав дітей... Переплутав нашу героїню із своєю екзотичною коханкою... Завтра вистава, в ложі — екс-принц... Портрети, інтерв'ю, біографії... Ви мене розумієте? Десять, двадцять, сто рядових вистав!.. Культура реклами, шановне громадянство! Культура реклами, що є тільки невеличкою ділянкою загальної культури сучасних високоцивілізованих народів.

— Або ж: — «Вистава не відбудеться!» «Чому??!!» — Герой, тікаючи в авто від поклоницьь, заплутався кінчиком кашне в колесі»... Сенсація! Помста зганьбленої жінки! Замах з обміркованим наміром! Портрети, інтерв'ю, біографії! Півтораста вистав день-у-день! Га?.. Зрозуміло, що я навів тут найелементарніші, так би мовити — академічні, і, треба визнати, досить-таки заялозені приклади. Але — який тут простір для творчої безупинної винахідливої думки! Га? Ви, звичайно, пам'ятаєте, як Макс Ліндер тричі вішався, стрілявся, труївся — і стільки ж разів воскресав? Ви, мабуть, не забули, як Мері Пікфорд хронічно потрапляє під автомобіль або горить на пожежі перед кожною визначною прем'єрою?.. Замало, мої вельмишановні, утворити мистецьку річ, — треба допомогти їй вийти в люди, бо инакше вона зав'яне, як нарцис. Мистецтво — штука ніжна, тендітна, вередлива і потребує, як той казав, золотого поливання. Сонце — раз! — вода — два! Мистецький — раз! — і комерційний хист — два! Без цих двох чинників вам не виховати навіть поганенької художньої рослини!

Він почервонів, махав руками.

Актор обережно закрив рота (весь час він намагався щось сказати, держав рот відкритим) і подивився на репортера.

Той прокашлявся і з убивчим сарказмом звернувся до окулярів:

— А дозвольте вас запитати, громадянине: чи знаєте ви, де ви знаходитесь?

Людина в окулярах здивовано підвела брови:

— Дивне запитання! Та на пароплаві ж! На Дніпрі.

— Ні, я не про те. Я про країну. Ви знаходитесь в Українській Соціялістичній Радянській Республіці, громадянине.

Чоловік в окулярах швидко закивав головою:

— Так-так-так! Я прегарно це розумію; дуже ще молода республіка. Цілком зрозуміло, що ви не встигли засвоїти духу сучасної цивілізації. Але ж треба прагнути цього. Ви мусите як-найшвидше скористати з гігантського досвіду світової культури.

— Культури реклами?

— І реклами, і взагалі.

Актор за спиною людини в окулярах спіймав погляд репортера, постукав зігнутим пальцем себе по лобі, потім по столику і показав на людину в окулярах.

Репортер співчутливо хитнув головою і рішуче підтвердив:

— Єсть трошки.

II. ЛЮДИНА В ОКУЛЯРАХ ПЕРЕЙМАЄТЬСЯ ГОРДІСТЮ ПЕРЕД МОГУТНІСТЮ ЛЮДСЬКОГО ГЕНІЯ

Його не можна було зупинити.

Артист і репортер нагадували мені необачних механиків, що ненароком пустили в рух незнайому машину і тепер не знають, як її зупинити.

А машина працювала, як скажена, і не думала зупинятись. Миготіли шпиці, свистіли колеса, скреготіли шестерні від страшної швидкости.

— Ах, громадяни! (Він часто зривав окуляри, витирав скло, блимав очима, захоплено верещав). — Даю вам слово чести, що ви навіть не уявляєте собі, як сучасна культура, к-у-л-ь-т-у-р-а!! — перевернула й перебудувала життя високоцивілізованих країн. Я вже не кажу про дрібниці побуту: електричні пилосмоки, капелюші з електровітрогонами, механічні мозоленищителі, радіоприймачі замість пряжок на жіночих підв'язках... Це — дійсно дрібниці, хоч без них і важко уявити собі день цивілізованої людини. Але ви погляньте глибше. Погляньте глибше, колеги. Порівняйте старовину з нашими часами — і вас охопить гордість перед могутністю людської культури. Згадайте хоча б оцю славетну історію з отим царем... Як його, пак, звали? Ага, так його й прозвали: Ірод. Ну, цей самий, що наказав винищити немовляток! Біжать по вулицях озброєні мечами вояки, вдираються до хат, хапають дітей за ноги, шваркають голівками об каміння, розрубують на шматки... Кров, галас матерів, виття, бруд, бррр!.. Волосся догори лізе!

— Ну, тепер цей жах неможливий, — махнув рукою репортер.

— Звичайно, ні! — зрадів чоловік в окулярах. — Тепер десяток аеропланів з отруйними газами кружляє десь на височині 700 метрів — і за півгодини можна виконати найскладніше завдання! Чисто й акуратно! Без всяких там криків, скреготу і бруду. Га? — Або цей випадочок, коли євреї тікали через Чермне Море, а за ними слідком вороги. Скільки турбот, неприємностей, поки те море розступилося, і євреї пройшли серед двох водяних стін. А потім — скільки благань, щоб бог знову з'єднав ті стіни і вороги захлинулися... Жах! Ну, а коли б євреї та мали б, наприклад, півдесятка аеропланів з бомбочками, а в бомбочках — бацили чуми? Непогано, га? Під прикриттям отаких чумних аеропланів можна спокійно собі накивати п'ятами без всяких турбот. Не доженуть, будьте певні.

— Або ця неймовірна кустарщина: бій груди на груди, як це практикувалось в старовину, та ще й тепер слабо цивілізовані народи вживають цих способів. Це ж — бич людськости, ганьба! Уявіть ви собі цю «війну»: озвірілі люди кидаються один на одного, розрублюють голови, настромлюють на багнети... Вилуплені очі, вищирені зуби, прокльони, передсмертний зойк, кров, шматки людського м'яса, хрустіння ламаних кісток! — брр... Гидота яка, громадяни!!

Репортер стиснув кулака так, що нігті йому вп'ялися у долоню і схвильовано промовив:

— Ви маєте рацію. Це — ганьба людськости. Сподіваємось, що незабаром цей кошмар зникне назавжди. Світова рево...

— Спізнились! — захоплено гукнув чоловік в окулярах. — Спізнилися, друже! Цей жах, ця ганьба, на честь цивілізованого людства, вже відійшла в історію. Чого ви дивитесь? Так! Найновіші гармати тепер б'ють на п'ять, десять, п'ятдесят кілометрів. Ви не тільки не чуєте огидного галасу розірваних людей, ви не бачите навіть цілі. Математика! Механика! Наука! Раніше, щоб потопити ворожий пароплав, вам треба було братись на абордаж, рубати, стріляти, колоти, паляти. Пожежа на пароплаві! — люди кидаються в воду, перегризають одне одному горлянки за право сісти в шлюпку... Діти верещать... репається від огню дитяча шкіра... смердить паленим людським м'ясом...

— Ой! — застогнав актор, — залиште! Це — недостойно культурних людей.

— Атож! Справедливо воліли відмітити: не-до-стой-но! Культурні люди так і не роблять. Підводний човен помічає ворожий пароплав, легенький натиск пальця на електричну кнопку в комфортабельній каюті — і далекий гул висадженого в повітря судна сповіщає вас, що ворожий пароплав уже не існує. Можете спокійно допивати вашу каву... Так! Вже за часів італо-турецької війни парадно одягнені італійські офіцери, бомбардуючи ворожі береги, затишно сиділи собі в каютах, пили шампанське і, натискуючи довгими аристократичними пальцями електрокнопки своїх гармат, бились об заклад один з одним на шампанське, хто зіб'є більше димарів на ворожих будинках!

Він витер піт з лоба і задоволено хитнув головою, як фокусник після важкого вдалого номера.

Репортер схопився з крісла, потанцював на місці, обурливо смикнув чоловіка в окулярах за рукав.

— Слухайте, ви! — він не міг знайти слова. — Ви той... ви не смійтесь! Ви смієтесь, громадянине!

— Та що ви, бог з вами! І на думці не маю. У мене є тогочасні газети. Даю вам слово чести. Повірте ви мені. Запевняю вас, що культура просочується в саму гущу повсякденного життя і освітлює його теплим промінням гуманности. От ви, наприклад — напевне проти смертної кари?

— Так! Ми — проти! — схопився за всіх репортер.

— Я так і знав. Ви говорите, як личить поступовим людям молодої нації. Чудесно, ви — проти смертної кари... Ви проти цього жаху, страхіття людськости, проти цього варварства, що ми його бачимо скрізь по некультурних країнах.

— Так, ми проти.

— Авжеж! Я здивувався б, коли б було навпаки. Ви ж тільки подумайте собі: засуджують людину до повішання. Кат своїми брудними руками надіває на шию засудженому натерту милом вірьовку... Потім вибиває з-під його ніг лаву. Вилуплені очі, перекривлене жахом обличчя, піна біля рота, конвульсивні смикання, і нарешті — смерть від задушення. О-о, яке паскудство!

— Дійсно!

— Або садовлять на палю, або відтинають голову! Кров, бруд, гидота!..

— Катів не мине кара, — скривився репортер. — Тут ми з вами згодні на сто процентів.

— Щеб пак! — переможно гукнув чоловік в окулярах. — Хто ж не засудить таке варварство? От через це мені так гірко було читати в одному з журналів: «Кривава розправа над Сакко й Ванцеті». Яка неймовірна, свята наївність! «Кривава розправа»! Та де ж тут кров, прошу вас? Електричне крісло найновішої конструкції, легкий натиск на кнопку в суміжній кімнаті (жодної крови, крику) — і людина вже мертва. І ви спокійно можете везти її до крематорія! Легко, швидко, безболізно!.. Культура й гуманність — завжди йшли поруч. Чи не правду я кажу, га?

Артист і репортер мовчки переглянулися. По обличчі репортера бігали червоні плями.

Громадянин в окулярах гордовито посміхався.

— Але цього замало! Цього замало, шановні. Світло цивілізації сягає вже далеко за межі культурних країн. Так-так, прошу вас пересвідчитися.

Він витяг з бокової кешені зім'ятий номер «Комуніста», старанно розгладив його і, переможно глянувши на всіх своїми швидкими очима, голосно прочитав:

— «Пекін, 25. Міністерство юстиції пекінського уряду замовило за кордоном кілька машин виконувати вироки на смертну кару. За допомогою нових машин смерть наступатиме по скінченні однієї хвилини. В оголошеному з цього приводу повідомленні сказано, що міністерство юстиції, замовлюючи нові машини...

Він гордовито й урочисто підняв угору вказівний палець:

— «... керувалося гуманними міркуваннями, бо за нинішньої практики злочинці часто вмирають у жахних муках».

Він з виглядом недосяжної переваги оглянув присутніх:

— Ну-бо, що ви на це скажете? Чи не правду я кажу, що дух новітньої освіченої, глибоко-демократичної цивілізації несе світові новий ренесанс, відродження, світло гуманности?

— Безперечно! — гаряче саркастично гукнув репортер. — Про це свідчать події в Хіні, рух в Індонезії, поступ в Індії... Ох, ви! (Репортер стиснув кулаки). Од ваших слів одгонить таким засліпленням, такою самовпевненою обмеженістю, що... (Репортер заскреготів зубами і зашипів:) — Ух, ви! Дрібний буржуа, міщанин, гнилий філістер, заплісняві́лий обиватель! Та ні! Що я кажу! Я ображаю обивателя, порівнюючи його з вами! Останній сліпий обиватель посоромиться такої сліпоти! Знаєте, хто ви? Ви... ви... — Репортер метушився, шукаючи слова.

III. ЙОГО НАЙМЕННЯ

Я все уважніше й пильніше вдивлявся в обличчя людини в окулярах.

Думка моя з болючим напруженням працювала, з неймовірною швидкістю перегортаючи сторінки мого життя... — і я, нарешті, схопився, витираючи холодний піт з лоба.

— Я знаю, хто ви! — заверещав репортер. — Ви...

— Чекайте! — перебив я. — Я пізнав його. Знаєте, хто це?

Раптова тиша злизала всі звуки. Чутно було, як шумує вода за кормою, важко дихає репортер та десь зблизька нервово хрустять чиїсь пальці.

— Це — містер Джім Вількінс, фабрикант богів.

Американець, не кваплючись, поважно підвівся, і очі йому загорілися щирим задоволенням.

— Дуже радий, — чемно вклонився він. — Я також вас пізнав. Ми з вами випадково зустрілися на початку літа на пляжі, і я вам оповів про мою фабрику богів... А згодом я з великою приємністю читав ваше оповідання про мене. Гадаю, що ви також читали, панове? Прегарно. Ви так влучно підкреслили гуманний вплив нашої культури на колоніяльні нації! Недурно ж по всіх закутках земної кулі зоряний прапор викликає таку пошану!

Репортер підстрибнув.

— Знаємо, через що! Знаємо! Броненосці біля Суецу! Над-дредновти в Шанхаї! Панцерники круг всього Чорного Суходолу!

Містер Вількінс задоволено і трохи соромливо, як молода дівчина, замахав руками:

— Ну, що ви, що ви! Ви говорите нам компліменти! Ви забули про Англію: вона має теж непогану флоту. Правда, ми маємо намір випередити її. Ми, комерсанти, в міру наших сил піклуємося про посилення озброєння нашої батьківщини для піднесення її престижу і сили, ну, а також для одержання військових замовлень. Приємне так рідко сполучається з корисним.

— Знаємо! Пошана перед пащами ваших гармат! А от нас поважають і без панцерників та аеропланів! Ми — бідні, обшарпані, некультурні, а нас поважають! Чому? Ви хочете знати, чому? Так подивіться, будьте ласкавенькі, он туди.

А. ПЕТРИЦЬКИЙ

МАЛЯРСТВО. 1922 р.

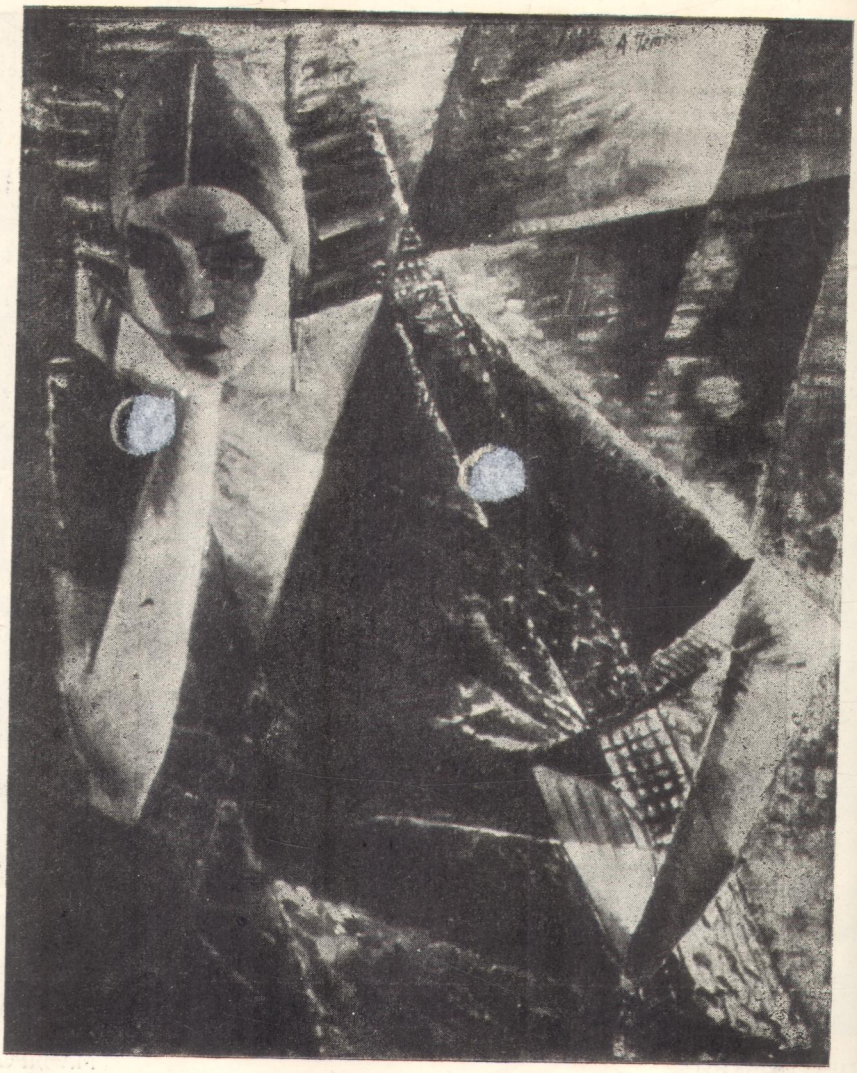

А. ПЕТРИЦЬКИЙ МАЛЯРСТВО 1922 р.

Він показав на кормовий прапор і замахав руками, мов крилами вітряк.

— Ми досі спимо по п'ять чоловік в одній кімнаті, лаємось, як звіри, смокчемо самогон, сякаємося за допомогою пальців... (він наочно показав, як це робиться, при чому актор боязько відсунувся...) — зате ми розуміємо культуру не так, як ви, золоті торби, акули, всесвітні гнобителі, культурні дикуни, лицарі долара та отруйного газу! Ми розуміємо її, як личить молодій могутній нації, що сама сотні років стогнала в кайданах і тепер несе відродження всесвіту! Ми... ми...

— Не треба даремно витрачати порох, — сказав раптом практичний артист. — За такі прекрасні слова ви можете одержати непоганий гонорар в першій-ліпшій редакції.

— Пустіть мене! — несамовито сіпонувся репортер. — Що це таке, справді?! Я переконаю його!

Кого?

Репортер озирнувся навкруги і закам'янів нерухомо: крісло чоловіка в окулярах було порожнє. Прозора темрява вкутала все навкруги темно-синім серпанком. Пароплав стояв біля пристані, скрізь ме[illegible]лися люде.

— Він втік?

— Навряд. Йому тут вс[illegible]ти. Просив переказати вам, що він починає розчаровуватися у нашій нації.

— Хто він такий?

— Фабрикант богів, — попередив я артиста. — Він виробляє поганських идолів, продає їх колоніяльним дикунам, а потім посилає власних місіонерів, щоб вони, проповідуючи християнство, знищували тих идолів для полегшення продажу нової партії богів. Надзвичайно таємнича і романтична людина. Я зустрічаю його вдруге. Коли треба, він зникає, як Мефістофель на провінціяльній сцені. Мені хотілося б ближче з ним познайомитись.

— Чекайте, чекайте! — перебив мене артист. — Фабрикант богів, ви кажете? Фабрикант богів?.. Я згадав... Ну, звичайно! Надія Токаренко, артистка нашого театру, розповідала мені про нього. Вона зустрічала його в Кисловодському. Соціяліст. Грандіозна ідея організації під Москвою велетенського, за останнім словом техніки, публічного дому з метою прискорення звиріднення нації. Щось неймовірне: приїхав домагатись концесії на цей дім.

— Та що ви!

— Серйозно.

— Та це ж — геніяльне... глупство!

— Атож.

— Чому ж ви раніше мені не сказали? Я б розпитав. Це ж трапляється раз на десять років.

— Я не знав, хто він. А ви не знаєте Надію Токаренко?

— Ну, ще б пак! Прекрасно знаю.

— Напишіть.
— Неодмінно. Сьогодні ж. Зараз же.

Я сів і написав:

«Люба Надіє!

Я дізнався, що ви маєте відомости про фабриканта богів містера Джіма Вількінса і про його незвичайні способи звиріднення непії в СРСР. Чекаю від Вас подробиць.

Ваш Леонид».

Вночі я сидів біля борту, вдивлявся в зачаровану синю далечінь, слухав шепотіння хвиль і думав так:

— Дніпре мій! Годі тобі, сивий, журитися та мріяти про романтичні тисячеоспівані, легендами оповиті часи Тараса Трясила. Подивись-но, діду, яка величнопрекрасна, заллята електросвітлом романтика майорить перед нашими очима! Ти чув, що казав цей містер про нашу з тобою некультурність? Напруж-но свої велетенські груди, старий, спрямуй силу свою на дніпрельстанові турбіни, закрути мільйоносильні машини — і доведи світові, що ми з тобою розуміємо культуру трохи инакше, ніж ці самовпевнені лицарі цивілізації! Що наша з тобою країна — напередодні небувалої весни, на порозі великого й прекрасного розквіту!

РАДІОТЕЗИ
ЕДВАРД СТРІХА

1. ЗОЗЕ

Зозе, зе-зе
etc.
Маро моя,
Морів мара,
Зозе!

По телефону
співає сніг:
Зозе, Зозе!

Разки внизу
Морозу зу:
Зозе, Зозе!

Замерзне небо
бо-бо-бо...
А серце не замерзне.

Я в виріях радіотез
ез-ез-езе,
Моя Зозе.

То кров серця в червоних лампасах генерала, то — сріблясто душа в аксельбантах.

То таке внутрішнє.

Так криваво розірвали: вашу культуру!

У вас.

Так, що коли вас зруйновано, ви живете далі!

Ваше внутрішнє, ваше зовнішнє, за яке ви хочете померти, бо ви його ніколи не переживали. Ваш комунізм — це залишити всім життя, бо у вас його нема, щоб загубити.

Залишіть же кокарди — ура! Вони йдуть! Струнко!

Хто йде?

Більшовики!

О небо! Рятуйте культуру! І я маю залізного хреста на чорно-білому томикові віршів.

І я вніс — в культуру.

Так і ви, шановний колеґо.

І коли всю Siegesallee[1]) розтопчуть разом з готикою, разом із залізним Гінденбургом, з ученими, інтелігентами та з робітниками — оксамитною рукавицею; коли ми ще будемо голі, без історичного фігового листа — тоді введеться більшовизм...

Пробачте, ви змішуєте поняття: більшовизм не вводять!

Більшовизм — катастрофа!

Рятуйся, хто більше не може!

З нім. **Л. Піонтек**

ЛЕТЮЧЕ КОЛЕСО

MacKNIGHT BLACK (Америка)

Повторює сталь,
повторює сталь себе;
Льот колесної арки,
Хвилястий гін —
Має тривалість мого
Серця.
Та сама, ясна
Досконалість щільно женеться
За досконалістю:
Пульс та вир —
І зламана тиша;
Хвилі сталі й натовпи крови,
Як генерації на землі,—
Сини й батьки, батьки, сини;
Спокій руху, немов насіння,
Що обертається в насіння знов.

З англ. **В. Р.**

[1]) Алея Перемоги в Берліні.

ПЛАН МІСТЕРА РОКА

ВІЛЬМ ЯР

I

Містеру Року чужа сантиментальність.

Містер Рок добре знає, що в цей час, коли особиста відвага відограє таку нікчемну (ніщо майже) ролю, право вирішувати (там, звичайно, де права цього ще не захопила сила) має лише розум. А містер Рок людина з тих, що їх висуває класа тоді, коли вона (класа) ставить на кін своє буття. Таких людей буває два ґатунки: перші — не знають нічого, крім одчаю, вони до останку слух'яна череда, що її ведуть люди другого ґатунку, до останку рішучі й послідовні. Містер Рок належить до останніх.

Отже: містер Рок вирішив.

Містер Рок дуже довго міркував, але міркування весь час приводили до одного висновку: мавр зробив свою справу, мавр мусить піти геть. Скільки ти не міркуй, а фактів заперечувати ніяк не можна (містер Рок янкі англо-саксонського походження: колись він дуже з цього пишався, але тепер хіба до того?), надзвичайно вперта річ факти. «Остання армія людства» (так назвала Світова Рада грандіозну експедицію, що має завданням знищити останнє кубло капіталістів) переможним маршем пройшла уздовж найпівденнішої частини Кордільєрів. По всій південній Америці не лишилося жодного салдата капіталістичної армії. «Гармата миру» (так називають людяни страшне знаряддя знищення, що його збудовано на підставі відкритого вісімдесят років тому закону про внутріатомну енергію, бо всі людяни — салдати «останньої армії людства» — добре знають, що це остання бійка, після якої наступить ера миру) послідовно-педантично рівняє з рівнем моря один за одним острови «Вогневої землі». Острів, що його містер Рок назвав «Острів керування», а людяни іронічно кличуть його «островом марної надії», найдальший від континента, але можна сподіватися, що багацько буде трьох днів роботи, щоб знищити останні острови перед «Островом керування». Містерові Року відомо: командувач «Останньої армії людства» Людомир добре знає, що на «Острові керування» нема ніяких засобів оборони: тим більше не зможе він витримати облоги. Знищивши решту островів з усією армією, «Острів керування» можна буде взяти голими руками.

II

Містер Рок більше знає: наказом по «Останній армії людства» навіть призначено цей день. Це — 27 липня 1994 року. Містер Рок вираховує на пальцях: сьогодні — 24 липня, завтра — 25, післязавтра — 26...

А двадцять сьомого в цей час над головним палацем «Острова керування» кривавим струмочком лопотітиме червоний прапор.

Містер Рок аж підкинувся в кріслі. Підвівся, підійшов до вікна, відкинув важку штору, кинув зір у далечінь. Зовні — цілком спокійно на

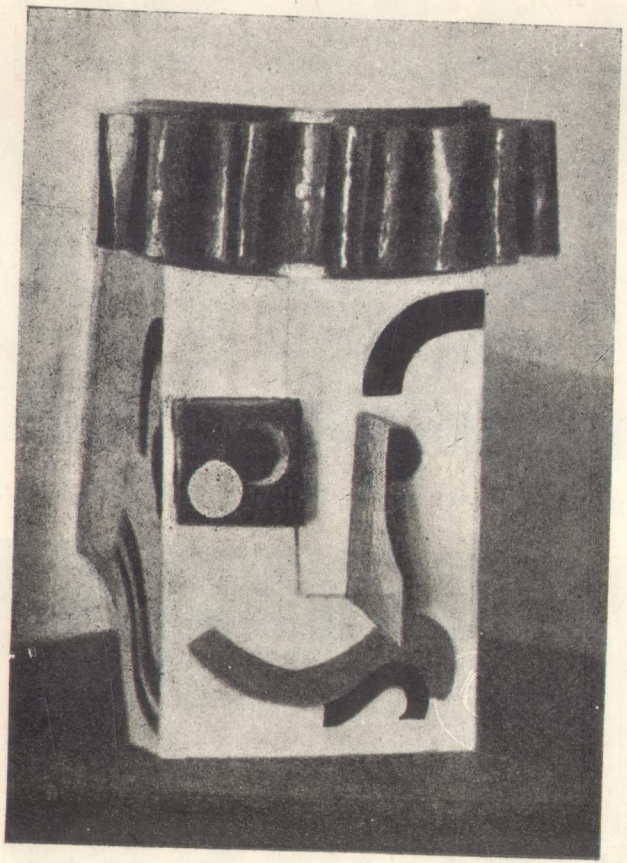

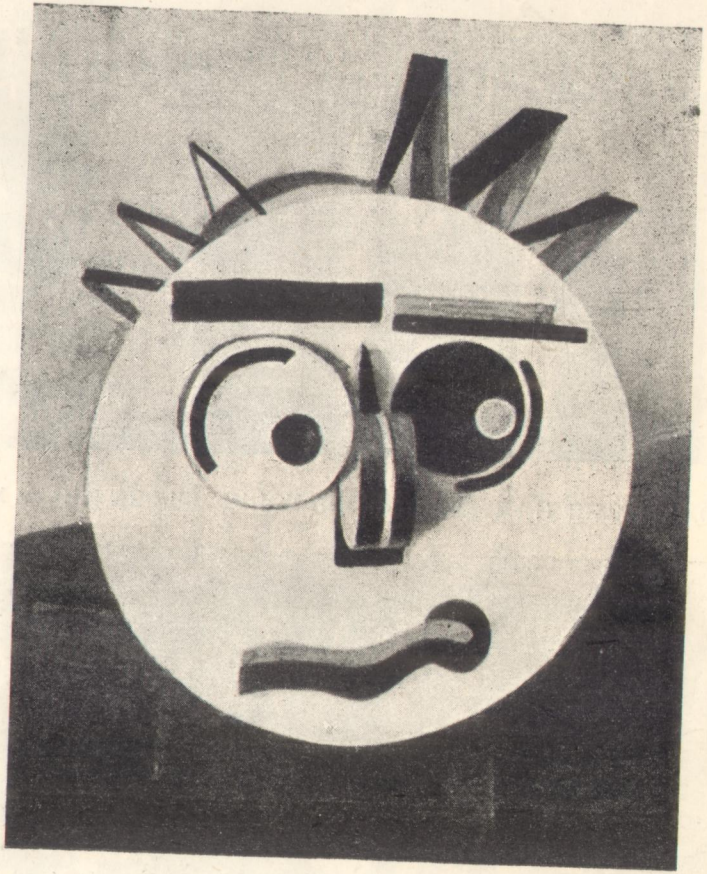

ВАДИМ МЕЛЛЕР

ТЕАТРАЛЬНІ МАСКИ. 1927 р.

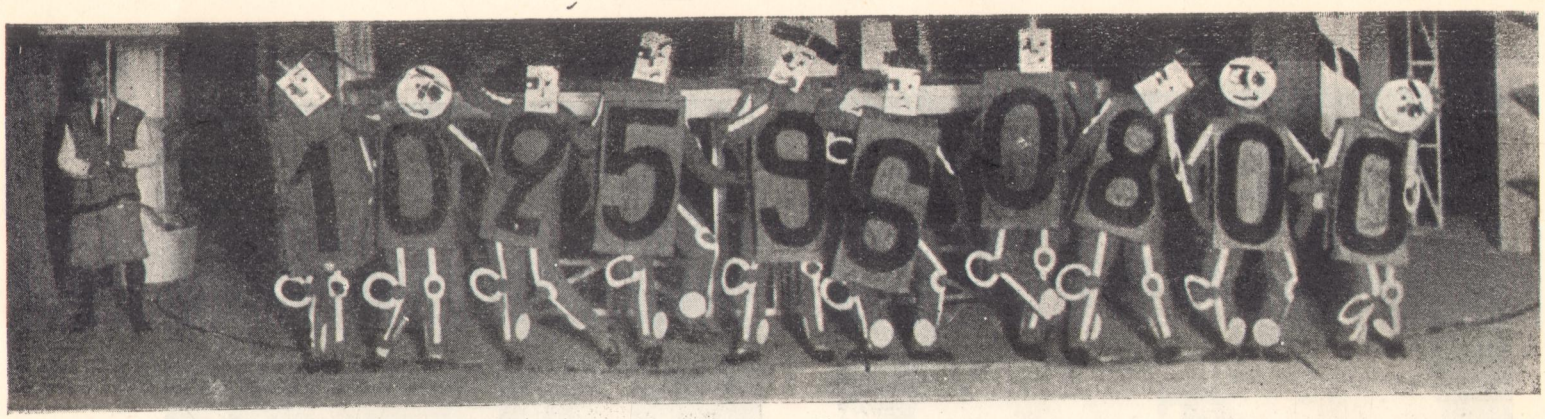

БЕРЕЗІЛЬ. ЖОВТНЕВИЙ ОГЛЯД. РЕЖИСЕР ЛЕСЬ КУРБАС. ХУДОЖНИК ВАДИМ МЕЛЛЕР ТАНОК ЦИФЕР—ПОСТАВА Н. ШУВАРСЬКОЇ

«острові марної надії». Гаряче сонце геть позаливало білого мармуру античні будівлі. Людей немає — поховалися, мабуть. від спеки. Тихо.

«Занадто тихо, — думає містер Рок, — мабуть, у домовині так тихо».

Тільки математично точно, що — десяти хвилин, чути далекий посвист. За мить — вибух.

Це «гармата миру» робить свою страшну (містер Рок думає) роботу.

Містер Рок стискує руки. Хрустять пальці. Містер Рок ніколи не губив перспективи. Те, що відбувається тепер, не сталося для нього несподівано — містер Рок передбачив події останніх років. Майже одинадцять років тому він почав будувати на «Вогневій землі» найбільшу в світі військову базу. Для того він не спинився навіть перед тим, щоб передушити газом тих прокажених, що їх цілий нарід уже жив на Вогневій землі, але за п'ять років була вже готова ціла грандіозна система військово-морської, військово-повітроплавної й інших військових баз. За «нормальних» військових умов у цій справжній військовій державі на чолі з «Островом Керування» можна було оборонятися роками На довгі роки вистачило б і запасів конденсованих продуктів харчування. На «Острові Керування» утворено було чудесні умови для того, щоб не відчувати справжнього стану, але містер Рок не передбачив (хруснули пальці, аж заболіли), не міг передбачити «гармати миру».

І ще не може собі простити містер Рок, що не зробив він «Острів Керування» обороноздатним.

Тоді Людомир примушений був би його знищити. Замість того, щоб переможцем стати на «Вогневій землі».

Двадцять сьомого липня цієї ж години... Але ні, цього не буде!

III

Містер Рок так вирішив. Він знає, що Людомир постановить на своєму. Містер Рок ще з тих часів, коли між Сполученими Штатами Південної Америки й Світовою Республікою Комун існували нормальні зносини, мав справи з Людомиром, що був тоді комісаром Світової ради по справах Північної Америки. Містер Рок знає, що Людомир — справжній вождь, потрібний для того, щоб організувати останню перемогу над старим світом. Містер Рок знає, що Людомир переміг.

Містер Рок одійшов од вікна, відчинив двері в коридор, подивився, чи нема кого. Тоді підійшов до задньої стінки, підняв руку — стінка без шуму рухнулася, відчиняючи чорну відтулину, куди ступив швидко містер Рок. Ще мить — і в кабінеті знову все було на своїх місцях.

Містер Рок швидко орієнтувався в темряві. Звиклою рукою намацав і засвітив електрику. Жовте — після липневого сонця — світло залило всі куточки таємничого помешкання. Про існування цього кабінету знає тільки містер Рок, а більше — жодна в світі людина. Тих п'ять майстрів, що

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВО-УЧБОВА БІБЛІОТЕКА

його будували, містер Рок відрядив у важливу експедицію. Дорогою аероплан з невідомих причин вибухнув, а всі, що були на йому — пять майстрів і два літуни, загинули. Містер Рок сказав тоді теплу промову на засіданні Уряду Вогневої Землі. У «Темному кабінеті» — так називає його містер Рок — зосереджено фактично все керування островами. «У цій кімнаті я замкнув долю цілого світу» — часто думав містер Рок гордовито. Справді, з «Темного кабінету» можна рухати всю машину керування Вогневої Землі, так що окремі частки цієї машини й не знатимуть навіть, хто й відкіль примушує їх рухатись. Можна за мить поставити на ноги всю оборону островів. Можна бачити все, що робиться, чути все, що кажеться в любому місці Вогневої землі. Можна... варто тільки надавити цю от кнопку, щоб острів керування вибухнув у повітря, і від останньої цитаделі старого світу лишився б самий спомин. А можна й не так: поставити червону стрілку вибухового годинника на певний час, а після сісти проти в крісло і спокійно чекати, поки велика чорна стрілка наближуватиметься до червоної, з кожним тік-таком зменшуючи час, що лишився для життя.

IV

О, містер Рок завжди знає, що робить, а «Темний кабінет» будувався за його безпосереднім керовництвом і вказівками.

Містер Рок включає себе в слухову й зорову лінію того помешкання, де живуть члени уряду Вогневої землі. Маленьким ричажком потроху повертає, проглядає кімнати великого будинку. Бачить — велика заля порожня: тільки два льокаї нерухомо стоять біля дверей.

Ось інші апартаменти, одна за одною кімнати — так само немає нікого, крім дітей і жінок. Містер Рок здивований, але ось кімната... Щільно зачинені двері й спущені штори. За невеличким круглим столом сидять семеро членів уряду. Говорить голова уряду Вогневої землі Крейд. Містер Рок чує останні слова:

— «...тепер ви сами бачите, що іншого виходу в нашому становищі немає». — Крейд замовк. Містер Рок оглядає інших: на обличчях їхніх написаний одчай. Кілька часу містер Рок не може розібрати нічого, бо говорять усі разом. Нарешті забирає слово член уряду Зінд.

— Я цілком підтримую пропозицію шановного голови уряду. Ми повинні здатися на ласку Людомира, хоч би навіть цього не схотів містер Рок. А якщо він буде рішуче протидіяти нам, ми не повинні спинитися навіть перед тим, щоб... — тут він став говорити пошепки, і містер Рок ледве почув: — щоб усунути диктатора.

Тут знову заговорили всі разом. Хтось сказав:

— Смерть.

Слово знову взяв Крейд.

— Таким чином ми двадцять сьомого...

Містер Рок розлютовано виключив апарат. Він знає, що на Острові Керування панує настрій розпачу, але того, що він почув тільки-що, він не чекав. «Даремно я брав на острів цей мотлох» — думає: «треба було їх залишити на розправу червоним».

Але містер Рок знає, що кінець наступить швидко. Він має вже готовий план. Анемічний уряд Вогневої землі нездатний стати на його, містера Рока, дорозі.

V

Містер Рок підходить до великої машини, що стоїть у глибині кабінету. Форми підрізаного знизу яйця, вона зроблена з чудового хрусталю, що викриває жили й нерви найскладнішої конструкції. Містер Рок закохано провів рукою по блискучій поверхні. Машина ця — чи не найбільша тайна містера Рока. З нею в нього багацько звязано.

...Їх було два двоюродних брати в містера Рока. Старший Бруно, ще хлопчаком тринадцяти років утік до радянської Европи. Там він учився, а з часом збудував жахливу «гармату миру», що тепер нищить до кінця всю роботу життя містера Рока.

Менший Карк лишився жити у Сп. Шт. Півд. Ам.: скінчивши інженерну академію, працював увесь час з містером Роком. Це він збудував схожу на підрізане яйце машину, що може рухатися шалено швидко, розряджаючи в повітря акумуляторну електричну енергію. Про роботу цю знали тільки Карк і містер Рок. Кінчав Карк свій електролід уже на «Острові Керування», а кінчивши — зробив з містером Роком перший політ. За одну ніч вони облітали Европу й Африку. Два тижні Карк у «Темному кабінеті» вчив містера Рока керувати електролідом, а на другий день третього тижня Карк зник невідомо куди, не лишивши жодного сліду. Електролід лишився містеру Року.

Містер Рок відкинув спогади. Став міркувати про сучасне становище. Скоро план був готовий.

Право живота на Вогневій землі за останніми законами належить диктаторові, але містер Рок до якогось часу не хотів його застосовувати до змовників, що хотять його, містера Рока, усунути.

Містер Рок має плана.

VI

Двадцять п'ятого липня радіофони передавали скрізь по Острову Керування:

«З наказу диктатора завтра, двадцять шостого липня, в «палаці диктатора Вогневої землі» відбудуться урочисті збори-вечеря. Містер Рок зробить інформацію про свій план, що за ним буде врятовано мешканців «Острова Керування». До того часу всі повинні бути готовими вибути з «Острова Керування».

Мешканці хвилювалися. Засудженим з «острова марної надії» мріявся рятунок.

Містер Рок спав і бачив сон. Ген на південь протяглися Кордільєри. Кінцем у море спустилися. Хтось страшний, червоновидий стомильними кроками женеться за містером Роком. Він тікає з усієї сили уздовж Кордільєрів і саме там, де вони кінчаються, знесилений, падає в море. А в морі мокро й душно.

Містер Рок напружує волю й прокидається, весь мокрий від поту. В кімнаті напівтемно, але в цьому винні штори. Зір падає на календар. Великими літерами кидається через напівморок:

1994
26
липня

Містер Рок швидко схоплюється з ліжка. Цього з ним рідко буває, щоб він спав по обіді. Уже восьма година, а в дев'ять — збори - вечеря. Підійшов до стінки, ще хвилина — і в «темному кабінеті». Включився в лінію членів уряду. Знову відшукав сім у темній кімнаті. Крейд робив висновки з наради:

— ... отже, сьогодні ми ставимо питання руба. Якщо Рок не знайшов засобу врятувати мешканців «Острова Керування», ми усуваємо диктатора і негайно надсилаємо літуна до Людомира з пропозицією здатися на його волю. Я зроблю розпорядження, щоб найдужчий з аеропланів був напоготові. А тепер нумо готуватися до того, щоб, можливо, покинути «Острів Керування». Ми маємо ще півтори години, щоб улаштувати свої особисті справи.

Зінд додав:

— Ми повинні врятувати своє життя навіть коштом волі й чести.

Містер Рок з презирством посміхнувся.

VII

Велика заля диктаторського палацу повним - повна. Якби мешканець колишньої Америки несподівано заснув і, проспавши років з вісімдесят, прокинувся в цій залі, він, певно, подумав би, що потрапив на баль у якогось мільярдера. Справді, заля нагадує найпишніші зібрання тих часів. Містер Рок завчасно потурбувався про те, щоб вивезти й заховати на «Острові Керування» від червоної небезпеки жінок тих двохсот магнатів, що тримали в руках скарби Півд. Сп. Шт. і їхніх нащадків. Згодом, коли не стало місця на суходолі, на острів повтікали й голови семей. Більше нікого не взяв з собою містер Рок (за винятком, розуміється, службового персоналу). На острові було все рішуче, чого дійшла людська думка, що

до комфорту. Містер Рок потурбувався, щоб перебування, тоді він гадав — тимчасове, на острові було приємним. Всі можливі розваги до послуг мешканців, і вони щиро захоплювалися ними в жагучому бажанні забути про те неминуче, що повільно, але певно насувалося.

Зібрання сяє наймо́жливішою розкішшю нарядів. Блиск безлічи дорогоцінностів, шелест шовкових суконь, пахощі найліпших духів, звуки музики, що ллються відкілясь з-за стін — ніщо не каже за те, що рокові слова написано вже на стінках цього будинку, що ця група суспільства засуджена на небуття. Проте, варто тільки прислухатись до розмов, придивитися до поведінки, щоб зрозуміти той настрій, що панує в святково-наряднім натовпі. Щирої веселости немає. Не чути сміху. Повдягалися святково всі, мабуть, тільки через те, що страшно не догодити диктаторові.

Окремі особи ходять від групи до групи. Не в'яжуться звичайні розмови. Про що б не почали говорити, усе зводиться до одного — що буде завтра. Події останнього тижня розбили надію; тепер шукають її в обіцянці диктатора.

— Що буде завтра?

— А, певно, містер Рок знайшов рятунок.

— О, містер Рок знайде. Єдина надія наша на містера Рока.

Навіть члени уряду-змовники. Ось двоє:

— Я знав, що містер Рок знайде можливість врятувати нас.

— Так, так, я весь час цього сподівався.

— І чого він так довго не йде?

За чудною конституцією Вогневої землі, вся повнота влади належить диктаторові. А тепер, коли на смерть перелякані члени уряду (de facto — дорадчий орган при диктаторі) розгубилися в розпуці, містер Рок — безмежний владар над цієї відрізаною од світу купкою колишніх людей.

Містер Рок любить помучити, а тепер, коли всі, що ніколи й нічого не чекали так жагучо-нетерпляче, з мукою терплять кожну хвилинку, що відокремлює їх від того моменту, коли він прийде, займе своє місце за розкішно сервірованим столом на позолоченому узвиші, він навмисно спізнився на цілих 65 хвилин. Минуло вже п'ять хвилин з того часу, як в електрогодинникові музика програла десять годин, а нетерплячка присутніх досягла крайньої, надлюдської міри, коли розчинилися з боку центрального столу двері й містер Рок, мало ким помічений, швидкою, міцною ходою увійшов у залю. Замовкла музика. Чийсь дужий голос гукнув: «Увага!», і всі повернули голови до того місця, де стояв містер Рок.

Містер Рок звів руку, стало тихо-тихо.

— Леді й джентльмени! Я закликав вас сюди для того, щоб з'ясувати вам наше становище і поінформувати про ті заходи, що я гадаю вжити, щоб врятувати для вільного життя мешканців «Острова Керування». Вам нема чого говорити багацько про події недавнього минулого. Всім вам добре відомо, що з того часу, як у Сполуч. Шт. Півд. Америки вибухла революція і «остання армія людства» звільнила континент від нашого

війська, Вогнева земля стала єдиним місцем, де схоронилася влада, ворожа червоним. Коли я будував військову базу на Вогневій землі, я розрахував, що зможу тут оборонятися принаймні п'ять років. Я вкрив землю залізобетоном, воду — електродредновтами, а повітря — літаками. Ніяка сила військова — морська, земна, повітряна — не в силі була б добратися до нас раніше, ніж ми її знищили б. Але всі мої розрахунки знищила т. зв. гармата миру. Ви чуєте, як методично-настирливо працює ця пожадлива машина?

В залі прокотився гомін жаху.

— Ми з вами, — говорить далі м. Рок, — тим, що існуємо ще тепер, вдячні лише тому, що, по-перше, гармата миру надзвичайно складна річ і «працює» дуже повільно, а по-друге — Людомир відмовився від інших гармат миру, що їх хотіла йому збудувати Світова рада. Він сказав: я зможу знищити останнє кубло буржуазії й однією гарматою миру. Людомир вирішив нас знищити — він це зробить. Нам цього не спинити.

По натовпу пробігла хвиля одчаю. Містер Рок говорив далі:

— Завтра в цей час на місці острова буде бушувати море, якщо ми до кінця чинитимемо опір. Якщо здамося на ласку, над палацом диктатора майорітиме червоне полотнище, а ви всі...

Він перегнувся наперед і обвів усіх напруженим зором:

— А ви всі сидітимете на радянському електроплаві під охороною людян. Вам більше не загрожуватиме жодна небезпека. — Містер Рок скажено розреготався, натовп застиг у жахливому чеканні.

— Але ж ти врятуєш нас! — гукнув хтось, і знов тиша напружено чекала відповіди.

Містер Рок сперся руками на стіл. Пальці напружилися — здавили червоне дерево. Кинув просто перед себе двома ривками:

— Я вас врятувати... не можу.

Заля заревла. Зойки відчаю перемішалися з вигуками обурення. Стало чути виразно:

— Геть Рока! Смерть диктатору!

А містер Рок скажено реготав, і тільки тоді, коли найрішучіші з люттю кинулися до нього, гукнув на повні груди:

— Мовчіть! Я знайшов!

Зойки відчаю й обурення перейшли в вигуки прохання:

— Рок, врятуй нас! Він знайшов, він врятує!

А м. Рок кидав колючі слова:

— Ви нікчемності, але я вирішив вас врятувати. Я дарую вам життя. Знайте, що я передбачив усе те, що відбувається. Будуючи військову базу на Вогневій землі, я в той же час будував базу на острові Ужа. Вам нічого не скаже це назвисько. Острів Ужа відкрив одинадцять років тому один наш капітан. Я потурбувався, щоб відомості про це відкриття було надруковано в газетах поганою нонпареллю серед об'яв. Зрозуміло, що суспільство не помітило цієї події, а хто й помітив, давно про неї забув. Я відправив туди людей, озброєних найновішими машинами, і вони там

збудували містечко, достатнє для того, щоб там могли жити п'ятсот чоловіка. Про існування острова невідомо жодному червоному. Туди ми вибудемо. Мій план такий. Ми всі сідаємо на десять літаків. Ще десять літаків навантажуємо запасами конденсованого харчування й вилітаємо на Уж. Там є запасів їжі на рік, та ми з собою щось візьмемо, отже в нашому розпорядженні буде досить часу, щоб спокійно обміркувати свій стан і зробити після певні висновки. Найголовніше — врятуватися тепер, а далі побачимо.

— Слава диктатору, слава Року! — загукав захоплено натовп.

— Далі порядок такий: о другій годині я вишлю загін літаків, щоб вони порвали повітряну й морську облогу, відтягли її в бік, а ми тимчасом прорвемося в цю відтулину. Отже, в дві години всі повинні зайняти свої місця в літаках. А до того часу — моє бажання, щоб ви веселилися до останнього.

Містер Рок махнув рукою. Заграла музика, всі зайняли свої місця за столами, полилося вино, всі весело говорили. Німі лакеї ледве встигали задовольняти колишніх владарів, що бенкетують на своїй землі востаннє.

Містер Рок, вибачившися перед членами уряду, сказав, що йому ще треба дещо зробити, і пішов до себе.

«Буржуазія» бенкетувала. Голови крутилися від напоїв і танків, веселість досягла найвищої міри, коли . . .

VIII

Містер Рок одразу загубив спокійність, щойно увійшов до свого кабінету. Оглядаючись навкруги, як змовник, хутко підбіг до стінки з потайними дверима, надавив кнопку і, не зачинивши навіть за собою, швидко спустився до темного кабінету. Похапливо засвітив електрику. Підійшов до електроліду, обдивився ще раз. Ще раз перевірив, чи все, що потрібно, поклав. Піднявся знову до верхнього кабінету; пройшов до дитячої кімнати, підійшов до ліжка сина, трьохлітнього хлопчика, що саме міцно спав. Узяв його на руки разом з перинкою, а за кілька хвилин малий Брут уже галасував, лежачи на дивані електроліду.

Містер Рок подивився на годинника. Було 10 г. 50 хв. Завів вибуховий механізм, поставив червону стрілку на 11.

Тоді потяг за чорну мотузку, що висіла просто зі стелі. Стеля розступилася, показавши зоряне небо. Тихенько увійшов в електролід. Малий Брут накричався й заснув. Містер Рок сів на переднє місце, натиснув підойму. Щось усередині машини загуркотіло, електролід просто вгору піднявся з землі.

Коли стрілка показала 10 кіло, сіпнув за другий ричажок і, пильно стежачи за компасом, поставив кермо на північний схід.

В цю мить почув за собою страшний вибух. Електролід скажено хитнуло, кинуло вперед. Оглянувся назад — велетенський стовп полум'я

рвонувся в небо відтіль, де був раніше «Острів Керування», а ще за хвилину хвилі скажено накинулися на порожнє місце.

Капіталістичне суспільство перестало існувати.

Містеру Року всі нерви напружені. Очі вп'ялися в даль.

Десь далеко спереду — мабуть, у північному Китаї — сходило сонце. Перед електролідом виросли Гімалаї.

Маленький Брут прокинувся і став плакати.

Містер Рок натиснув на підойму.

„ЗВЕНИГОРА“ О. ДОВЖЕНКА

ЛЕОНИД СКРИПНИК

О. Довженко поставив „Звенигору“ і цим розпочав українську кінематографію. Такі думки висловлювалися на громадському перегляді цього фільму в ХРК. Ми приєднуємося до цієї думки.

До цього часу у нас була, як відомо, кіно - промисловість. Були у нас фільми типу зфотографованого театру, зрідка він був непоганий навіть театр, зрідка він був непогано й зфотографований. Але кіна не було.

„Звенигора“ є зразок мистецтва — кіно.

Довженко довів, що він не є „надхненний“ художник, він не працює „нутром“ та тому подібним знаряддям. Він художник кіно, нового мистецтва. Він, сам маляр, не даремно змінив старовинну зброю — олівець та папір — на об'єктив. Разом з цим змінилася й вся його виробнича психологічна система. Новий художник — це робітник, майстер, що мусить знати свій „станок“ та володіти ним так само досконально, як токар чи бесемерщик. Він не працює на засадах „підсвідомости“, навпаки — в усім фільмі відчувається цілком свідома майстерня рука.

Секрет у тому, що Довженко розказував те, що мав розказати, мовою кіно. Мова кіно складається з трьох основних елементів:

Рух, фото-оформлення, монтаж.

Кіно — перш за все фотографія руху в просторі і часі. Коли всяка гра в кіно є рух, то й навпаки — кожен рух мусить бути грою. Серйозну лише тепер поставлену проблему ігрового значіння руху Довженко вирішив добре.

В фільмі є частина, яку можна б відокремити, як цілком самостійну річ великої цінности. Цю частину хочеться назвати „гімном індустріялізації“. Складена з величезної кількости кадрів, переповнених могутнім рухом — шахтярів у копальні, робітників біля ковадел, розплавленого металу, машин, станків, просякнутих непереможним рухом індустрії, атмосферою мільйонів кінських сил, ця частина є непорівняний зразок ігрового використання руху. Неможливо уявити собі жодного змісту, жодної літературної фабули, жодної акторської гри, взагалі жодного з не суто - кінематографічних засобів, що з такою непорівняною яскравістю та захоплюючою міццю могли б дати глядачеві уявлення про безмежну могутність виру індустріялізації, виру будівництва.

Фото - оформлення „Звенигори“ в її режисерському — головному — значінні досконале. „Палітра“ Довженка надзвичайно широка: майже всіх метод здіймання, що дозволяє сучасна техніка, ним ужито. Вжиток цей завжди дуже дотепний, а иноді й високо - майстерний.

З перших же кадрів бачимо прийом прискореного здіймання. Кінні гайдамаки не проїжджають, а пропливають по екрану. Кадри надзвичайно довгі. Але режисер прекрасно володіє почуттям ритму, почуттям архітектоніки, і, коли кадр врешті

кінчається, глядач відчуває, що він кінчивсь іменно тоді, коли це було потрібно. Ці кадри краще всяких хоч би й високо-художніх засобів „історизації“ (костюми, оточення, історичний типаж), що їх так широко вживається в усіх наших „Тарасах Трясилах“, одразу вражають глядача відчуттям справжньої минулости, стародавности, остільки далекої, що вона вже здається нам нереальною.

В такім підході Довженко виявив себе художником великої глибини: він „догадався“, що давнє минуле для нас є річ нереальна, він „відкрив“ цю нереальність, зрозумів, що Тараси Трясили, одягніть їх хоч в ті самі музейні костюми, що їх носили справжні Тараси триста років тому, все-таки не справлять враження своєї минулости, коли їх зняти протокольно. Ми не можемо сприймати протокольно ні минулого, ані майбутнього. Довженко це зрозумів і довів всім. Його гайдамакам ми віримо, ми знаємо, що це дійсно ті самі, що триста років тому жили, ми не дивуємося, що вони живуть і досі, тільки тому, що чудесною силою прийому неймовірности показу режисер нас раптом переконує в цілковитій можливості всього, що він покаже. Чудеса перетворюються в цілком реальні, звичайні, можливі речі. Велика дотепність у вжиткові такого прийому з початку всього фільму. Далі, зняті вже цілком протокольно, гайдамаки ніяк не стають Тарасами Трясилами, ми вже не побачимо, не повіримо, що це актори з одеського Посередробмису: їхня „репутація“, як наших сучасників, конче попсована їхньою поведінкою в перших кадрах.

Коли Довженкові знадобилося показати часи ще давніші, знадобилося піти назад за тисячу років, він вжив прийомів: здіймання крізь серпанок, не в фокусі, кількаразового здіймання та прискореного здіймання. Враження нереальности підкреслилось, сцени, що ми побачили, відсунулися ще далі в минуле.

Перерахувати всі моменти, де вжиток певного прийому здіймання вражає своєю доцільністю та дотепністю, дуже довго. Але не можна обминути двох моментів.

Триває могутній непереможний вир індустрії. Чіткий, напружений, мільйоносилий ритм захоплює глядача цілком. Раптом — темрява. Напружена висока лінія монтажу раптом уривається, падає до нуля. Глядач в перший момент збентежений, наче раптом під ним провалився такий міцний тротуар. Із темряви поволі, висвітленням, з'являється старий дід, що викопав іржаву шаблюку і мрійливо милується нею:

„. . . було колись . . .“

Епізод цей можна його майстерністю дорівнювати першому-кращому геніяльному уривкові в відповідному фільмі. Адже раптом увірване напруження уваги глядача триває. Довженко взяв на увагу це, зрозумів, що глядач жадібно накинеться на черговий кадр. І дає блискуче „розрішення“ цьому напруженню: полярний контраст — від виру в майбутнє до безсилого плекання старовинної козацької романтики.

Другий момент: поле з копицями хліба. Наплив — і копиці перетворилися в стойки ґвинтовок. Війна. Весь кадр — метра 2. А хіба можна дати більш яскраве, більш насичене змістом, більш трагічне уявлення війни хоч би десятком кадрів? — Трудно, коли й неможливо. — Тут Довженко дійсно виявив себе вже дозрілим майстром: всього один наплив, всього 2 метри!

Фільм без монтажу, фільм склеєний — це не художній фільм, хоч би його здіймав геніяльний оператор та в ньому грали самі лише Чарлі Чапліни та Емілі Янінґси. Українське кіно ще не показало нам жодного зразку змонтованого фільму. Ми бачили лише багато склеєних фільмів, в яких зрідка траплялися кадри змонтовані. Першими змонтованими фільмами були для нас „Панцерник Потьомкин“, потім „Мати“ — московські фільми.

„Звенигора“ є перший змонтований український фільм.

Монтаж — це організація всього зорового матеріялу фільму в часові, зроблена на засадах максимальної доцільности й простоти. Річ ця надзвичайно складна. Але

на прикладі „Звенигори“ кожен глядач може відчути безпосередньо на собі самому величезну впливову міць правильного художнього монтажу.

„Звенигора“ і з боку монтажного є зразок великої майстерности.

Це значіння її збільшується ще тим фактом, що вона вражає багатством та різноманітністю ритмічних форм, що в них суворо витримано окремі епізоди. Кожен епізод має свою точно визначену ритмічну форму, цілком йому властиву, до нього пасуючу, і монтаж всього фільму прекрасно об'єднав всю цю різноманітність і злив її в органічне, монументальне ціле. Надзвичайно складна ритмічна форма всього фільму в той же час відчувається дуже чітко, „доходить“ дуже просто, а це найкращий доказ її доцільности, дотепности й художности.

Так само і монтаж змістовний, архітектоніка літературного елементу фільму дивує своєю заплутаністю, складністю — і так само, як і монтаж формальний, цей монтаж виявляється врешті надзвичайно простим, „доходчивим“.

Отже, вживати такого підходу до виконання завдання — це величезний риск, величезна ставка. Довженко із сміливістю справжнього майстра поставив цю ставку і виграв її.

На прогляді фільми в деяких промовах „Звенигору“ було визнано „національним“ фільмом.

Я гадаю, що це не так. Таке твердження — природний наслідок враження від дійсно витриманого національного оформлення речи.

Я вважаю, шо „Звенигора“ — фільм більше ніж національний. Це фільм інтернаціональний. Його зміст, наявний і простий — боротьба людства із визиском більшости меншістю, із власною темрявою, за кращу долю, за свої людські права, за соціялізм, за комунізм — через перешкоди, через страждання, жертви і, врешті, через знаряддя праці й індустрії, до сонячного майбутнього,— цей зміст, хіба він тільки український? Коли ж декому могла подобатися „національна романтика“ фільму, то невже вони не помітили їдкого сарказму Довженка в бік цієї романтики

На перегляді один з товаришів заявив свою радість з приводу того, що „Звенигору“ поставив „член Вапліте“.

Я не маю наміру цю радість псувати запитанням — чому Довженко в Вапліте? Нехай люди радіють. Адже Вапліте — організація літературна, і невідомо, що т. Довженко дасть, як письменник. Як кіно-режисер, він іде в лівому плані будування мистецтва кіно, разом з Ейзенштейном й інш.

Перед Довженком — безмежні обрії нового мистецтва, і він показав себе рівним решті сучасних піонерів лівого руху. Будемо ждати його винаходів.

ВИБИВАЄМОСЬ „У КОЛОДОЧКИ“

ДАНС

Очевидно, вже воно так і лишиться до самісінького страшного суду це хотіння людини „вибитись у колодочки“, хоч, власне кажучи, в народі кажуть не „вибитись“, а „вратися“. Але, як і всюди, так і між письменниками є люди, для яких, кажуть, „закони писані не“, і вони замість вбирання починають вибиватися.

Ну, нехай вибиваються, щасти їм Карло Кавтський.

Я, власне, не збираюся писати трактата про те, чи правильний цей вираз, чи ні. Тут, на мою думку, „роздолье“ знавцям мови, і нехай вони про це пишуть, а я лише поставив проблему і можу рушати далі. Моє завдання — розповісти про те, як одні українські письменники „вибиваються у колодочки“, а другі їм допомагають.

У народі є прислів'я: „Хоч чорт з дупла, аби яйця ніс“, і просто дивуєшся, як це прислів'я глибоко пустило коріння серед українських письменників. Все, що тільки можна, і все, що не можна (з боку етики. Кажуть, на війні всі засоби добрі),

робиться ними для того, щоб вибитись „у колодочки“, і що цікаво, так це те, що одні роблять це для того, щоб стати „відомими письменниками“, а другі, щоб піддержати свою „відомость“.

Ось один факт.

27/X — 1927 року Михайль Семенко одержав такого листа (імени автора з деяких мотивів ми поки - що не наводимо):

„Любий, хороший Семенко!

Пригадую ті часи (Харків — Москва), коли ми розробляли план футуристичного наступу. Потім ми працювали нарізно. Я за цей час видав декілька збірок, і ти мені писав, аби я сам вибивавсь „у колодочки“ [1]). Я тебе дуже люблю й ніколи не змінював про тебе думки. Випадково я прочитав „Зустріч трьох“ та „Бумеранг“. На цей раз ти забув про мене. Ти закликав Шкурупія й Бажана — тих, що зраджували тобі й які потім з „покаяними сльозами“ пристали знов до „Вапліте“. Я тобі не відповідав на листи, бо не знав, як мій учитель розцінює мене й мої поезії, а те, що підчас першого виступу учитель забув про свого учня, прикро вражає. Потім, чомусь без моєї згоди, було оголошено про моє співробітництво в „Новій Генерації“.

Нам треба порозумітися:

а) Не знаю, як саме розцінювати твою тактику до мене; чи це просто Коляду взяти, аби збільшити число співробітників журналу, чи поставитись до нього серйозно, даючи на сторінках журналу постійне місце для поезій, критики про нього то - що.

б) Більше як два роки до жодного журналу я не надсилаю матеріялів і відійшов від усіляких літгуртків. У даний момент я не можу легковажити. Моє співробітництво в „Новій Генерації“ можливе лише тоді, коли ти дасиш мені ґарантію. Ти розумієш, в чому тут справа. Я молодий письменник, без імени. Наші критики мене цькують, почасти замовчують. Мені потрібно вибитись на відомого письменника. Це ти прекрасно розумієш, і тому чекаю від тебе точної відповіди (*підпис*)“...

Через кілька днів, а саме 7/XI — 27 р., він же одержав другого листа:

„Любий Михайль!

...Надсилаю зараз тобі цикл „Плюйтеся райдугами в дах“ і хотів би попасти до 2 - го числа „Н. Ген.“. Пиши, про що потрібно писати, зокрема про статті. Давай директиву. Чи потрібно звязуватися з Московським Лефом. Напиши про все докладно.

Надсилаю до „Нов. Ген.“ свої книжки на рецензію. Михайль, напиши путящу статтю або дай кому написати про них.

Зтискую тебе міцно.

Чекаю на вказівки (*підпис*)“.

Я думаю, що з цих двох листів досить яскраво видно, як людина прагне „до колодочок“. Ми бачимо, що для цього він навіть вимагає „ґарантії“, навіть те, що він відбився „від усяких літгуртків“, зазначає. Продукцію надіслав, хорошу статтю про ню вимагає і т. інш.

Передав Семенко цю продукцію до редакції, каже: „Нехай редакція скаже своє слово, бо тут потрібна ґарантія, що автор буде „відомим письменником“. Редакція довго сиділа і вибирала. Сказати правду, щось вибрати путнє було дуже важко, що не візьмеш — все дхне футуризмом 1912 — 1913 р.р., вся продукція —

---

[1]) Підкреслення скрізь наше. Д. С.

футуроманство і більше нічого. Але людина так прагне „відомости“, що треба допомогти, може, колись виправиться.

Намітили одного вірша до 3-го числа „Нової Генерації“, коли раптом телеграма:

„Харьков Гостиница Красная Михайль Семенку Моих стихов не печатай экстренно возврати (*підпис*)“.

Ну, звичайно, віршів не повернули, бо ні часу, ні коштів на повертання рукописів у редакції нема та й не знаємо, яка редакція їх повертає, а Семенко запитав пояснень. І ось 20/XI — 27 р. Семенко знову одержав листа. Починається він уже і не любим і не хорошим, а просто:

Михайль! — Хоч, правда, у першій фразі ще є „любовні нотки“.

Наводимо й цього листа:

„Михайль!

Я тебе дуже люблю, твою вдачу й творчість, і, сподіваюсь, на цей раз ти станеш понад групових інтересів і зрозумієш мене й не будеш на мене сердитись. Уявляю — ти нервово кусаєш мундштук люльки й чекаєш, що ж буде далі? Але не сердься на мене, мій хороший друже.

Влітку я був у Харкові. Не встиг я вийти з „Червоного Готелю“, як до мене пристав Поліщук зі своїм „Авангардом“, а за ним „Гарт“ і т. інш. Розглядівши їх всіх, я подав заяву до найкращої й симпатичної організації „Вапліте“. До речи, у „Вапліте“ багацько моїх старих друзів, а з декотрими я разом починав виступати на літературному кону. Ти на той час „Бумерангив“ і „Зустрічався“. Але на відстані від Києва до Москви нам не пощастило зустрітись. Тепер я у „Вапліте“, і цим пояснюється моя телеграма. Я не знаю, яку ти зайняв позицію на цей раз, бо „Нов. Ген.“ № 1 я ще не бачив. Прохаю надіслати. Але ось з цим я рішуче не погоджуюсь: еклектик Коряк розхвалює „Нову Генерацію“ у „Комуністі“ з 12 листопада 1927 р., і далі хлопці мені пишуть, що футуристи якшаються з Вусппом, заграють з ними, — та хіба ж це лівий фронт, хіба ж це футуристи, коли вони благословляються „Вусппами“, а де ж боротьба, де наступ на всеукраїнське міщанство?

Я у „Вапліте“, але на сьогодні бунтівник, протестант, футурист.

P. S. На різдво буду в Харкові, де віч-на-віч побалакаємо.

Зараз я опрацьовую нову збірку під назвою „Уламки дзеркала“.

Пиши (*підпис*)“.

Ось тут-то й заковика, як говорив один малорос у повному зібранні творів В. Шекспіра.

То було одійшов од усяких літгуртків і дай ґарантію, що буду відомим письменником, а тут раптом я, мовляв, ще з літа у „Вапліте“, ти, мовляв, щось недобре робиш, ваплітяни пишуть, але як приїду на різдво, то віч-на-віч побалакаємо.

Як ти у Вапліте, то про що ж тоді треба балакати?

Ми нікого не переманюємо (бо більше дати не можемо): хто хоче, той сам до нас приходить.

Але якщо хочеш балакати — балакай, поки-що сліди від тебе лише в тому, що ми анонсували в № 2 „Нової Генерації“ про вірш „Плюйтеся райдугами в дах“.

Коли раптом 30/XI редакція „Нової Генерації“ одержує такого листа:

„Михайль Семенкові“ Копія „Вапліте“.

Шановний Товаришу!

11. 11. 27. я надіслав тобі телеграму змісту: „Харьков гостиница Красная Михайль Семенку Моих стихов не печатай экстренно возврати (*підпис*)“.

До цього часу ти цих віршів — цикл „Плюйтеся райдугами в дах“, не вважаючи на мою телеграму, мені не повернув.

Тому, підтверджуючи ще раз листовно про своє відмовлення від участи в „Нов. Ген.“, прошу повернути мені мій цикл „Плюйтеся райдугами в дах“.

Жодної участи в твоїй організації я не хочу брати, не зважаючи на твої кількаразові пропозиції що до цього, бо ти відійшов од лівого фронту в мистецтві, твій шлях хибний, ти ллєш воду на млин всеукраїнського міщанства.

Я радий з того, що належу тепер до прекрасної організації справжніх революційних пролетарських письменників України — Вапліте. З пошаною (*підпис*)“.

Ясно.

Набридло чекати на „ґарантії“ від „Н. Г.“, а тут ваплітяни писнули [не подумайте, що пи́снули, а писну́ли, хоч це й однаково. (Очевидно, їм легше давати ґарантію, тим більше, що треба підперти свою „відомість“)], і ось хлопець, зрадівши тому, що нарешті виб'ється „у колодочки“, забуває про свої попередні листи і шкварить на всю. Ну що ж, захотілося „Европи“ — кушайте на здоров'ячко, бажаємо поспіху на славетному шляху „академізму“.

Ось і вибився „у колодочки“, став „академиком“.

Коли автор листів перестане бути футуроманом, тоді йому буде видно, що таке лівий фронт і чи од нього можна одійти і з ким.

Наприкінці можна повідомити автора, що редакція з охотою дала б місце в журналі тим листам, що їх автор одержав від Ваплітян. Пришліть, редакція надрукує. Це буде хороший документ для того, щоб зрозуміти, до чого доходить безсиле політиканство декого з ваплітовських дегенератів, а читачі наші не будуть ображатися — їм теж треба не тільки „почитувати“, а й знати, за яких іноді обставин доводиться видавати в УСРР журнали і якими засобами утримується деякими організаціями своїх членів і вербується нових.

Читачеві цікаво знати, хто це „вибився“ у колодочки?

Відповідаємо:

Під першим листом підпис „Твій Гео Коляда“, під другим — „Гр. Коляда“, під третім — „Стискую, Гео Коляда“, четвертий лист підписав „З пошаною Грицько Коляда“.

З ОСТАННІХ ЧИСЕЛ ЗАКОРДОННИХ ЖУРНАЛІВ — РЕФЕРЕНЦІЇ Й ВИТЯГИ

ОСТАННІ ТВОРИ ПІКАССО

Відомий французький мистецький критик Християн Зервос (Cahiers d'Art., № 6 за цей рік) дає цікаву характеристику останніх творів Пікассо, основоположника кубізму і ватажка сучасних деструктивних течій лівого станкового малярства.

«Малярство є для Пікассо черепом Іорика, що над ним сумував свого часу шекспіровський Гамлет. Пікассо увесь час крутить в руках малярство з ретельною цікавістю. Ніхто не зможе розказати як слід неспокій цієї людини, що посідає усе малярство й яка знає, що воно полягає не в тому або іншому формальному виображенні предметів, але що воно має в собі різнорідні розвязання, незчисленні можливості. Ці можливості Пікассо без упину переслідує».

«За останній час Пікассо створив речі, що примушуватимуть нас повірити ще раз, ніби він згвалтував усі малярські закони».

Зервос, проте, вважає, що власне через те, що «Пікассо володіє інстинктовним почуттям малярства, він може кидатися назустріч всім труднощам і показати, коли можна так висловитися, різні пластичні шляхи своєї думки. Ось чому що-дня ми бачимо, як Пікассо творить поза звичайними формами, але такими, що живуть надзвичайним життям. У фантастичному густому лісі рис гармонійно розташовано людські тіла та форми тварин. Але, якими божевільними не здавалися б на перший погляд ці образи, немає жодної риси, ще не була б проведена на точному своєму місці, жодного шкіцу — формами, що зарані не мали б фіксованої мети».

«Пікассо просто творить поза встановленими малярськими правилами, бо він може робити поза звичайною міркою. Його полотна виходять за межі звичайного розуміння. І в цьому їх можна порівняти з найкращими народніми досягненнями, бо творчість Пікассо треба розглядати поруч з народньою творчістю, що свого часу панувала й завжди притягуватиме увагу людей».

«І дійсно. З доісторичних часів людина будь-якого континенту рисувала, малювала за власною граматикою. Ми бачимо, як розвивається риса, як вона повертається, зникає, знов з'являється за правилами, що їх вимагає мрія, яку хочуть розказати, та таємничість, що складає її субстанцію».

«Яка б не була воля вияву, ми почуваємо глибоку повагу до цих творів. Коли пройде здивовання, — а здивовані ми тому, що факт перечить нашим академічним звичкам, — нас проймає радість цих дисциплінованих творів, дисциплінованих одною силою почуття, що обходиться без встановлених правил, не знає компромісів ерудиції, творить власні закони й власні обрії».

«Кожного разу, коли Пікассо робить новий крок у малярстві, згоджуються з його попередніми творами, щоб протиставити їх його новим винаходам. Так було за часів кубізму й підчас його шукань чотири роки тому. Те саме й зараз. Кожний раз творять опір тому, що є найінтимнішим висловом його почуття. Не хочуть дати собі ради, наскільки ці шукання безмежно вищі за попередні й власне тому, що вони є їх логічний розвиток».

Зервос вважає, що «за останні роки Пікассо створив до певної міри своє народнє мистецтво, тоб-то мистецтво, що вміє досягти досконалу міру абстракції, бо кожного разу, коли душа народів дійсно творить, вона абстрагує все, що бажає висловити. Хвилювання рис творів Пікассо, форма, що її творять ці риси, воля, що веде ці форми, поезія, що одушевлює цю волю — все це складає світ, повний припущень, що будять увесь час нашу думку».

«Пікассо весь час дбає про пластику. Власне в тих творах, де на перший погляд її найменше, — рівновага рисунку та почуття пластичности найбільш розвинені. Пікассо звільняє нас від традиційного малярства і доводить, що мистецтво умовне від початку до кінця».

Пікассо є дійсно джерело всіляких деструктивних напрямків, що створює монументальність цілого руху. В цьому відношенні своєю незалежністю, первісністю, стихійною елементарністю, що зросла в той же час в надрах високої культури, його творчість дійсно можна порівняти з «народнім» мистецтвом. В наші ахрівські часи беззубого радянського станковизму нашій молоді, що працює в станковому напрямі, не раз і не два доведеться поцікавитися новими шляхами й розвитком Пікассо, і в цьому «Нова Генерація» прийде їй на допомогу.

СЬОГОДНІ В ЛИТВІ

Важко говорити щось про ту літературу, яка ще й досі крутиться в зачарованому колі «мовного питання». Такою власне є сучасна література литовська. Не зважаючи на те, що значна більшість молодих письменників уживає сучасної народньої мови, певне коло вчених лінгвістів з проф. Яблонським на чолі вперто пропагує архаїчну мову «литовських статутів», як «єдину літературну мову».

Наслідком цих змагань утворилося таке становище, що не лише літературні напрямки, але й сама мова попала під два протилежні впливи.

В той час, як уряд, спираючись на старих письменників, вимагає від літератури «суто литовського духу», футуристи завзято переспівують цілий московський «Новый Леф», а експресіоністи вперто наслідують варшавських «Скамандритів». Бажаючи якось позбавитися цього явища, уряд всіляко допомагає тим, що пишуть «зрозумілою мовою», а в шкільні та народні бібліотеки допускає лише те, що пройшло через спеціяльну урядову цензуру. Отже зрозуміло, що як футуристи, так і експресіоністи опинилися неначе на вигнанні.

Натомість значно краще почувають себе неокласики та неоромантики, які спільними силами шукають «монументального народнього героя». Так, представник неоромантизму — Зенкельніс — написав велику віршовану драму про прадавнього опришка Гінда, який, перебуваючи в лісах, через те тільки, що грабував багатих та наділяв бідних, став «справжнім вирівнювачем кривд цього світу». Инакше — литовський Рінальдо Рінальдіні або наш звичайний Кармелюк.

Інші знову шукають своїх «героїв» у прастарій минувшині, сягаючи аж до княжої доби. Постаті князів стали улюбленими, а їхні змагання з Польщею та Україною перетворилися в «символ» сьогоднішнього дня. Так введено в сучасну литовську літературу такі «тіні минулого», як Вітольд, Скіргелло та Кейстути. Багато галасу наробила драма сучасного литовського письменника Креве Міцкевича (родича польського поета Адама Міцкевича) з часів князя Скіргелло. Правда, крім досконалої мови, нічого іншого ця драма не має, але, завдяки своїй націоналістичній тенденційності, вона стала гострою прокламацією проти Польщі.

З інших молодих поетів, до яких належать також і експресіоністи, слід згадати Сроґа, Кіршу та Бінкіса. Всі вони перебувають під деяким впливом Єсеніна або Тувіма, але одначе не настільки, щоб тратили своє власне обличчя.

Окреме місце належить серед експресіоністів безперечно талановитому й цілком оригінальному Петриносу, який протягом останнього року спромігся навіть видати два томи літературного альманаху «Чотири вітри».

До відомого фашистського перевороту Сроґа видав розкішного місячника п. н. «Барос», який свого часу зробив дуже багато в справі розвою сучасної літератури, але тепер мусив припинити своє існування виключно через те, що уряд заборонив розсилати його почтою.

Тепер до деякої міри заміняє його місячник Фавета Кірші «Початки й напрямки», з яким запекло гризеться клерикальний тижневик «Понатки».

З критики безперечно найвизначніше місце належить проф. Й. А. Горбачевському, що рішуче змагається як з клерикалізмом, так і з традиційним націоналізмом, при чому раз-у-раз стає на бік лівих угруповань, боронячи їх.

Що до оригінальної прози, то протягом цілого цього року з'явилося всього лише дві повісті. Одну написав Пуйда на тему «Одібрання Вільна», яке, на думку автора, в свій час само прийде до Литви, бо... «там живі могили литовських князів»... Друга повість належить Бічунасу, який також говорить про те саме «Одібрання Вільна», але замість Пуйдової віри в те, що воно «само прийде», пророкує появу якогось казкового литовського велетня, який прийде, як жебрак, а там сяде собі на якогось коня й розжене всіх поляків. Автор так закоханий у свою повість, що читає її (уривками) через радіо, а уряд взяв на себе масове видання...

Є ще й інший «сорт» літератури, що належить клерикалам. Про цю літературу можна було б і не згадувати, якби не ті думки, що вона їх поширює серед литовського селянства. Ця «література» одверто пропагує об'єднання з Польщею в «єдину Річ Посполиту», при чому не без того, щоб не згадувано і про Україну.

КІНО — СОЦІЯЛЬНИЙ ВИСЛІВ

Як повідомляє „L'Humanité", незабаром в збірці „L'art Cinèmatographique" має бути опублікована розвідка Леона Мусінака під назвиском: „Cinèma — expression sociale": „Кіно — соціяльний вислів". „Humanité" наводить початок цієї розвідки.

„Настала можливість вирушити шукати закони,— пише Л. Мусінак,— за якими кіно могло висловлюватись, настала можливість спробувати винайти взаємини кіно

зі старою, сучасною та майбутньою естетикою. Сьоме чи ні, синтез чи ні, мистецтво чи ні є кіно? Воно є пророчисте, бо воно говорить.

П'єр Сіз сказав: „Новий вік людства". Чи передбачав він усі наслідки цього справедливого твердження?

Марсель Лерб'є уточнює значну дрібницю: „До цього часу цяцька, завтра могутнє знаряддя в руках майбутніх демократій, кінематограф має обов'язок пізнати самого себе, як функція майбутнього, дезінфектований від того, що було. Верхівниця Ельза хоче одкрити черево Франції, ізолювати органи, розглянути їх а потім знов акуратно покласти їх в те саме черево, але „не в тому порядку".

Двадцятий вік відчуває що-дня хірургічний ніж невидимої Верхівниці; скажемо, як Марсель Лерб'є, що мистецтво було рівнодіюча старого порядку та його організму — чи ви хочете, щоб кінематограф був як функція нового порядку? „Вітаймо, проходячи, статичні мистецтва, що поволі зникнуть через те, що не могтимуть викликати в нас емоції, звязаної з патетичністю сучасности".

„Так відбувається селекція, і „посередньо", „так собі", „майже добре", „добре" стають для нас невиносимі: там, де динамізм мистецького твору не бере участи в динамізмі нашого життя, ми приймаємо тільки більш, як досконале: шедевр Нам нема чого витрачати час дурно".

Коли Марсель Лерб'є підніс кінематограф проти статичних мистецтв, нас знайшлося кільки, що спробували, з другого боку, визначити підстави нашої певности. Не через потребу авантури: авантура сьогодні розбивається на розкладах руху компаній повітряного сполучення та на шляхах агенцій Кука, коли не шляхах місій Сітроена, що проїжджають наскрізь Африку, по брукованих шляхах та мостах, ретельно доглянутих аж до серця Убангі.

Ми спробували пояснити кіно потребою логіки й тому, що ми вже не маємо більше права не знати, куди ми йдемо. Брук зруйновано та мости зірвано не дальше Аньєра [1]).

Ніхто ще не розглянув завдання під справжнім кутом зору.

Це страшний бік шляху на гору, небезпечний вертикальний шлях, який, коли на нього стати, вважаючи його кращим за мудрі шляхи й до цього повні безпечности, ризикуєш дуже здобути тільки іронію, коли не жаль юрби — глядача.

Що до мене, то я не боюся таких небезпек. І ось чому я повторюю, що висновки цієї методичної подорожи, ретельно підготовленої та добірно розробленої, не для того, щоб переконати наляканих або боязких, бо вони чимало непокоять забобони та засиджені переконання й дуже непокоять встановлений порядок.

Запрошується добровольців".

Ми ще вернемося до книжки Л. Мусінака, як тільки вона вийде з друку.

ЛИСТУВАННЯ З ЧИТАЧАМИ

МАКСИМУМ ВИМАГАЄМО — БЕЗЛІЧ ДАМО

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Критики й читачі ще й досі носяться з писаною торбою сантиментальної поезії. Не помічають вони, що після щоденної дози такої поезії, у них перестає травити шлунок і починається мигрень.

Радянські естети псують молодих поетів. Вже зіпсували багатьох.

І знову треба комусь орудувати біля електричного вентилятора, бо хутко нічим буде дихати. Тому лише вітати можна когорти „Нової Генерації", що взялися до цього діла на нашому літературному фронті.

---

[1]) Передмістя Парижу.

ІНТЕЛІГЕНТ

ЛЕВОН ЛАЙН

Екранізований роман

(Продовження)

В парадному засвітилося...

Дівчина швидко глянула на двері й швидко підставила Інтелігенту щоку. Поцілунок потрапив майже в повітря. Дівчина вирвалась і кинулась до дверей. Інтелігент трохи збентежений...

Дівчина кілька разів весело вклонила головою, помахала ручкою і зникла в дверях...

Інтелігент дивиться на двері, доки світло в парадному знову не гасне. Повернувся було, зробив два кроки, ще раз подивився назад.

Мені жалко вас, читачу, коли ви не розумієте того, що переживає зараз мій герой. Можливо, що ви завжди пам'ятаєте, що «кохання — це обмін двох фантазій та контакт двох епідерм»? — Звичайно, і тут відбулося лише доторкання двох епідерм,— але ж що за діло мойому героєві до форми визначення того, що відбулося? Факт! Чудесний, дивний, потрясаючий факт! — Поцілунок! — Вона дозволила йому поцілувати себе, а значить... Значить!.. Значить!!! Ой, немає сил сказати, що це значить...

У Інтелігента гордовитий вигляд тріюмфатора. Махнув руками, зовсім несолідно підскочив, вдаривши себе п'ятами по сідалищу... Пішов вулицею надто широкими кроками, надто енергійно розмахуючи руками...

Щастя переповнює мого героя, переливається через край. Могутнє джерело творчих сил — кохання — палає в ньому міцним вогнищем. Вогонь цей не руйнує, але творить. Мій герой переповнений енергією й силами, він мусить негайно покорити світ, написати великий твір, зробитися всесвітнім ученим, скінчити університет, розбагатіти, як Морган, стати могутнім і прекрасним...

Назустріч Інтелігенту йде красивий студент з товаришем. Зупиняються, балакають. Красивий тримається звисока, покровительствено. Інтелігент, переповнений бурхливими почуттями, розмахує руками, смикає за рукава обох студентів...

Ви ж розумієте: він мусить негайно покорити світ, скінчити університет, зробитися прекрасним, виграти 200.000 і т. ин., але...

...не можна ж іти додому в такому настрої!

Товариш красивого студента м'який, як віск. Красивий витримано подумав, глянув на годинника... Без чверти три... Діловито запитує про фінанси. Інтелігент весело хлопає по кешені...

Всі втрьох сідають на візника. Красивий студент говорить адресу: «Петровська чайна».

Вона ж — «Комариха».

Ледве освітлені маленькі одинарні двері з розбитим склом, заклеєним папером. Хід униз, у підвал, і з тротуару до дверей треба спускатися по стоптаних східцях.

Над дверима вивіска:

НОЧНАЯ ЧАЙНАЯ
ДЛЯ ИЗВОЩИКОВЪ
М. В. КОМАРОВОЙ

Спиною до дверей на вулиці — солідна фігура городовика.

Красивий студент спиняє візника, не доїжджаючи до чайної. Інтелігент розплачується. Студенти далі йдуть пішки.

Красивий взяв у Інтелігента грошей, пішов вперед. Інтелігенту й другому, мовчки, вказав на двері. Сам підійшов до городовика і заплатив. Городовик діловито козирнув. Демонстративно стоїть спиною до дверей. Студенти входять у чайну...

Городовик подивився в руку, закрутив пишного вуса, підняв полу шинелі й заховав монету в кешеню штанів...

Слово чесне — це не для ідеології. Чиста правда. Мзда давалася не за право входу, звичайно, а на всякий випадок...— швидше за право виходу.

Досить велика низька кімната. Стеля — склепінням — і стіни пофарбовано брудно-сірою олійною фарбою. Фарба блищить від випарів, що осіли на неї густою росою. Лямпочки горять по під стелею в ореолах тютюнового диму. Столики майже всі занято. Основний контингент публіки: студенти, представники художнього суспільства, окремі інтелігенти віку солідного і — повії не дорожче трьох карбованців... Бігають «полові» в «косоворотках», брудних передничках з іще бруднішими серветками на лівій руці.

Студенти займають столика. Скатірка подрана й залита чимось. Стільці розхитані... Красивий дає замовлення:

«Три пари чаю й закуска».

Інтелігент здивовано дивиться на красивого. Той звисока посміхається, показує навкруги. Інтелігент оглядається.

Мій дорогий читачу! Доки мій, не менш дорогий, герой оглядатиме з властивою його молодості жадібністю представників чоловічої породи його класи, що його оточують, мені хочеться побалакати з вами про загадкову тягу культурного індивідуума до бруду. Чудна властивість, що ріднить його з відомою домашньою твариною... Культурний індивідуум, що так цінує блага цивілізованого побуту, що любить ванну, чисту білизну, манікюр... і раптом — Петровська чайна. (Такі єсть у кожнім місті)... А проте — спочатку подивіться...

Два молодих студенти й давно неголений тип («доне муа кельк шоз, як інтелігентній людині»). Дві дівиці. Всі п'яні. На столі — чайник великий, на ньому — чайник маленький. Перед усіма — шклянки. На тарілках недогризки ковбаси, солоних огірків, недокурки, попіл.

Два юнаки. Один — вигляду поетичного, другий — художньо-малярського. Один п'яний меланхолічно, другий — розм'як і розніжений. Роз-

ніжений наливає з чайника в склянку меланхолічного до половини світлої рідини. Чаркуються і п'ють. Один п'є з одчаєм, а другий — зворушливо.

Чотири вакантних дівиці від 18 до 40 років. Так само — чайники, так само — шклянки, так само — п'яні.

Подобається? — Не кажіть «ні»! — Коли ви культурні, коли ви інтелігент, коли ви родилися в XIX столітті, коли ваше життя змолоду було подібним до життя мого героя — не кажіть «ні». — І не стидайтесь сказати «так». Я вас зрозумію й виправдаю. Те, що я сказав вище відносно свині — це просто літературний прийом, властива мені слабість похизувати «кріпким слівцем». — Інтелігентні індівідууми давно придумали багацько красивіше визначення для тих із них, що люблять оці чайні й ин. — «богема»! — Звучно, поетично й пахтить Парижем, Монмартром, жерцями мистецтва й иншим таким. Я персонально — з призирством ставлюся до всіх, в кому немає духу богемности. Без нього бо живуть — міщане, філістери, німці з «залізними сідалищами», педанти, зубрили, акуратні службовці, домашні хазяйки, старі рахівники, дрібні крамарі та власники ощадних книжок. — А все вільне, все молоде, з бурхливою кров'ю, все, що не може вміститися в узеньких рямцях ощадної розщотливості, всі, в кого емоції могутні й темперамент яскравий, всі хто заслуговує на високе ймення Людини, — мусять час від часу валятися у власній блювотині... Це ж бо прекрасно, поетично, пахтить Парижем, Монмартром...

Не подобається? — Мені теж...

Інтелігент повертається до красивого з веселим здивуванням. Красивий, задоволений вражінням і з самоповаженням досвідченого мужчини, стримано посміхається.

Ви пам'ятаєте першого друга мого героя? — Мойому герою, очевидно, везе. «Прекрасна посланниця небес», як сказав колись якийсь-то поет в якомусь вірші, — знову посилає мойому героєві нового друга, збагаченого дорогоцінним досвідом... «Наука скорочує нам досвіди швидкотекучого життя», а досвіди — скорочують життя...

Половий з бруднішою серветкою на руці подає замовлене. Вишукано витирає шклянки серветкою. Красивий студент наливає. Всі троє чаркуються, п'ють.

Красивий п'є з виглядом звичним.

М'який, як віск, студент п'є непомітно, як воду. Випив і насів на закуску.

Інтелігент закашлявсь, відставив шклянку. Красивий протестує. Інтелігент, давлячись, з труднощами й огидою, але силкуючись посміхатися — допив шклянку. Довго кашляє й безглуздо моргає безтямними очима. Одразу спітнів. По вказівці красивого починає закушувати.

І ще раз скажу — коріння навчання гірке... І солодощі плодів його ви побачите сами в найближчий час...

Щось стороннє звернуло на себе увагу Інтелігента. Відірвавшися від закуски, він дивиться в бік з певною тривогою. Красивий дивиться з посмішкою. М'який, як віск, глянув і зараз же знову повернувся до закуски...

За сусіднім столом бійка. Хлопчик-студент в новесенькому мундирчикові, заллятому чимсь масним, з розкудовченою зачіскою, цілком п'яний, плачучи крупними сльозами, що котяться по його ще ніжних, майже дівочих щоках,— одною рукою вчепився в волосся дівиці рядом і б'є її головою об стіл, обличчям у тарілку з недогризками солоних огірків, недокурками й попелом... Другою рукою б'є себе в груди.

Дівиця з другого боку регоче на всю пельку... Від реготу по її далеко не дівочих щоках теж котяться сльози...

Фізіономії поета і художника: одна — похмура і з надривом, друга — зворушена і співчуваюча...

Режисер з майстерністю, що доводить його талановитість, показав нам так саму подію як і три типи вражінь, що створено цією подією. Я не знаю, хто ви, мій читачу — поет, художник чи дівиця з другого боку. Тому необережно мені виказувати своє враження. Врешті, це було б навіть неделікатним нав'язуванням... Дозвольте розсказати вам один веселий єврейський анекдот...

Одного разу до равина прийшов з позовом на сусіда Шмуля бідний єврей на ймення Хаїм. Як вимагає пристойність — приніс курку. «Мудрий ребе» — сказав Хаїм, — «скажи мені, хто прав, хто винуватий?». Після цього він розповів детально справу, що зводилась до самовільного відвідування його двору й городу маленькими дітьми й великими козами сусіда Шмуля. Мудрий ребе подумав і сказав: «Ти, Хаїм, правий, а винуватий — Шмуль». Сказавши так, він одержав курку від вдячного Хаїма... На другий день до мудрого ребе прийшов бідний єврей на ймення Шмуль з позовом на сусіда свого Хаїма. «Мудрий ребе», — сказав Шмуль, — «скажі мені, хто правий, а хто винен?» Тримаючи курку під пахвою, Шмуль виклав справу, що зводилась до того, що сусіда його — Хаїм побив його, Шмулеву, козу і перекинув через тин його маленького синочка, що він же ще дитина й тому не розуміє, що можна, а що ні. Мудрий ребе подумав і сказав: «Ти, Шмулю, правий, а Хаїм ні». Сказавши так, він одержав курку від вдячного Шмуля.

...В цей момент із сусідньої кімнати вийшла дружина ребе на ймення Сара. Трапилось так, що вона чула обидва вироки. І щиро поважаючи вченість і мудрість ребе, вона була остільки все ж таки здивована, що сміливо спитала: «Як можна, щоб у тій самій справі був правий Шмуль, а винуватий Хаїм, і правий Хаїм, а винуватий Шмуль? Аджеж цього не може бути»... Тоді мудрий ребе подумав ще раз і сказав: «Знаєш, що, Саро, — ти теж права»... Після чого передав дружині своїй Сарі другу курку...

Повернімось до чайної...

Красивий студент сміється й плеще руками.

Інтелігент трошки розгублений, обводить очима кімнату. Бійка звертає на себе досить мало уваги. Навкруги — п'ють, кричать, цілуються, тискають дівчат, що верещать несамовито, лаються, розмахують руками, співають, регочуться або віддаються одчаю...

Мій герой ще молодий. Йому ще далеко до мудрости мудрого ребе — справжнього релятивіста.— Між иншим, один дуже принциповий товариш, з яким мені довелося балакати про оце найвище досягнення сучасної цивілізованої й культурної філософії, поставився до зразка закінченого релятивіста — до мудрого ребе — досить неввічливо, що, можливо, з'ясовується його (товариша) молодістю, якій властива відсутність поваги до старших. (До речи, кому ж, власне кажучи, властива оця повага? Невже ж тільки самим старшим? — Але кого ж їм поважати?.. Трудні все це питання).— А відносно релятивізму мій принциповий, але молодий товариш висловився не краще, назвавши його і «індиферентизмом», і «квієтизмом», і иншими термінами, що визначають всякі соціяльно-негідні речі...

Знаєте що, мій читачу? — Він теж правий.

В очах Інтелігента чайна трошки подвоюється і злегка здригує.

Половий з бруднішою серветкою на руці приносить нову порцію чаю. Студенти знову п'ють. Інтелігенту випити вдруге вже трошки легше. Красивий випив красиво, а м'який як віск випив, як воду, і насів на закуску...

Красивий продовжує програм вечора. Підмигнув Інтелігенту й показав на стіл вакантних дівиць...

Ще одна проблема. Чому всякий раз, коли культурний індивідуум отруює себе алкоголем, його негайно всією істотою тягне до женщини? Чому вино, жінка й пісня — три іпостасі людської веселости й радости?.. Алкоголь! Тобі співали гимни жерці Діониса. Тебе прославляли у всенародніх святах в божественній Греції. Про тебе читають лекції сучасні лікарі, демонструючи діяпозитиви розпухлих нирок і перероджених сердець. Про тебе сказав Бернард Шоу: «Що ж робити, коли в наші прокляті часи не можна бути одночасно тверезим і щасливим?»... Радість і щастя, що ти даєш, справедливо потребують оплати (нирок і серця). Але ж хіба ти завжди даєш радість і щастя? Хіба инколи ти не буваєш шахраєм?..

Женщина!.. Тут я вже нічого не можу сказати... Про женщину було сказано більше, ніж про щоб-то не було в світі. Але з того часу, коли Монтескьє заявив, що «все, що сказано, говориться й буде говоритися за женщину — все справедливо» — мені здається, треба б було припинити ці балачки... Мовчати про женщину — теж справедливо... Це — не релятивізм... В нашім проклятім світі — чи можна бути щасливим, кохаючи? Чи можна бути щасливим, не кохаючи? Чи можна бути щасливим взагалі? Можна! Звичайно, можна... Як? — коли-небудь я вам розкажу, як. А зараз іде сеанс — і ніколи. Коротко: слухайтесь Христа — будьте, як діти, слухайтесь мене — будьте дорослими. Ми обидва праві...

Пісня... Перший наслідок усвідомлення нашим предком великої ритмічности світу. Безсмисленими звуками, риканням і ревом вітав волосатий пітекантропос еректус схід сонця. Нині, через півтораста тисяч років, злетівши на велетенську культурну височінь, цивілізований, культурний індивідуум так само часто вітає безсмисленими звуками, риканням і ревом схід сонця, — виходячи на світанку з якоїсь Петровської чайної... Вино, жінка, пісня... Вино вже було. Жінка на черзі. Пісень не буде. Ми — в кіно...

Інтелігент уже п'яний. З добре зробленою розвязністю всміхається. Звичайно, він згоден.

Красивий студент біля столу з дівицями провадить акт полового добіру. Вибрав двох, безцеремонно відштовхнувши инших, що їх неуспіх спроби образив мало, — звичка.

Дівиці з виглядом добрих знайомих влаштовуються біля столика студентів. Красивий негайно наливає шклянку для своєї сусідки. Друга дівиця, рядом з Інтелігентом, наливає собі сама. Брудніший половий приніс нову порцію чаю. Всі чаркуються з чисто світською ввічливістю. П'ють. У дівиць в цій справі помітна добра школа.

М'який, як віск, не п'є, дивиться на товаришів, обмірковує справу. Мовчки встав, пішов. Скоро повертається — не один. Одною рукою волочить дівицю, а другою — стільця. Мовчки пропонує їй сісти і приступає негайно до обіймів. Дівиця протестує. Усвідомивши некоректність своєї поведінки, м'який, як віск, наливає шклянки й підсовує тарілку з закускою. Дівиця випила єдиним духом, закушує. М'який, як віск, піднімає шклянку, подумав, одставив. Про щось коротко запитав дівчину. Та вклонила голову... Інтелігент серйозно занятий із своєю сусідкою. М'який,

як віск, тикнув його пальцем у бік. Інтелігент повернувся. М'який показує йому три пальці й робить жест, що зазначає «дай».

Інтелігент з п'яною готовністю витягає гаманця й дає м'якому відповідну кредитку. Дівиці насторожились. Інтелігент готовий і їх задовольнити. Красивий рішуче припиняє потік благодіяння. М'який, як віск, і третя дівиця встають, коротко прощаються, уходять. Решта влаштовується зручніше.

Чи подобається вам, мій дорогий читачу, м'який, як віск, студент? — Мені дуже подобається... Ми його більше не побачимо, і це мені теж дуже подобається...

В очах Інтелігента чайна подвоюється, дрижить, лямпи мигтять і блимають.

Більшості з вас знайомий цей стан. Чудний стан одночасної єдиности й подвійности предметів видимого світу. Фізіологія пояснює це просто: розлад здатности мозку сполучувати в єдине два образи зовнішніх об'єктів, що їх ми одержуємо двома очима. А оскільки здатність ця зникнути назовсім не може, то ми й бачимо одночасно й один і два предмети... Для фізіології все просто. Психологія трошки складніша. В людській психиці образи предметів теж можуть подвоюватись. І навіть більше того — не тільки лише одно явище може роздвоюватись, але й, що небезпечніш, і два предмети можуть бути сприйняті, як певний «синтез», як один... А від цього виникають всякі помилки...

Інтелігент розніжений і зовсім п'яний... П'яно, замріявшись, хитає головою.

Мій дорогий читачу! — Аджеж мій герой закоханий. Закоханий першим коханням. «Ерос і Психея», «Дафніс і Хлоя», «Вешние воды»... Весна (навіть зимою), молодість, свіжість, чисте, світле почуття, прозоре, як гірний кришталь, свіже, як струмочок, що його народжено гірними незайманими снігами, — чарівне чудо першого кохання переповнило його юне серце, а перший поцілунок примусив його спалахнути чистим запалом і чистими бажаннями...

Вона!.. Кохана!.. Єдина в світі!!!

Дівчина... Вона одягнена у біле і світиться, як хмарка влітку... Мрія, щось неземне...

Інтелігент повертається до сусідки й починає з запалом говорити...

Фізіономія сусідки робиться п'яно-похмурою. Ніяк не неземна річ.

Інтелігент продовжує говорити... Знову дівчина, що світиться, як хмарка.

Вона!.. Кохана!.. Єдина!!!

Сусідка сердито шарпає Інтелігента... Інтелігент трошки отямився і подививсь їй прямо в обличчя...

На весь екран фізіономія. Вона п'яна. Очі безглузді, тупі. Професію видно в кожній зморшці, в одутлих щоках, в грубо намащених віях і бровах, в опущених кутках губ, з яких горілкою та огірками змито помаду.

Кохана... Єдина!..

О синтетична сила алкоголю! — Ви розумієте, про які два «образи предметів», що з'єднуються, я говорив?..

Інтелігент хитається... Сусідка догадалась і підносить йому невипиту м'яким студентом шклянку. Інтелігент безтямно п'є...

Чи не прав Фрейд, на якого я вже посилався, коли стверджує вищу чутливість женщини в справах найглибше психологічних? Ледве чи оця дівиця свідомо бере на облік синтезуючу владу алкоголю, але вона відчуває, що ця влада в данім разі їй абсолютно необхідна, — і вона її посилює... Женщино, найчудесніша з загадок! Будь покійна. Ніколи раціоналізм мужчини не розгадає тебе.

Красивий студент веде ділову розмову з другою дівицею. Розмова, очевидно, має властивості, остільки специфічні, що навіть звикла до всього дівиця соромиться, спричиняючи цим щире задоволення красивому... Красивий спостерігаюче поглядає на Інтелігента.

Інтелігент конче п'яний. Ледве сидить за підтримкою сусідки, безглуздо дивиться кудись під стіл... Красивий стукає до полового...

Чайна, димна, чадна, парна, з миготінням електричних ламп, в ореолах людячих випарів, наповнена безладним галасом, вигуками, безсмисленим ревом, гикавкою, поцілунками, лайкою, звуками блювоти, верещанням повій, яких мнуть або б'ють, — чайна, що в ній поет і художник незвязно проголошують радощі святого мистецтва, хлопчик - студент стоїть навколішки перед побитою ним дівицею і називає її Сонею Мармеладовою, давно неголений тип і дівиці, що лишилися вакантними, братерськи сплять за одним уже столом, де звідкись, із димного закутка, хтось дико реве про вільне кохання, чийсь жіночий хрипкий голос вимагає гроші наперед, — чайна, що в ній тверезі порівнюючи лише полові, що вже витаскали геть з приміщення визначений статистикою певний відсоток відвідувачів, — чайна ще живе своїм життям, останніми годинами перед сходом сонця... Вона — як квітка, що зветься «нічною красунею» — живе лише вночі. Сонячне світло для неї небезпечне. А коли сонце сяде — вона знову житиме. ... Так було, так є, і так буде ще досить довго...

У вихода з чайної красивий відбирає гаманця в Інтелігента, розплачується з його дівицею й садовить їх на візника. Сам з другою пішли в другий бік... Екран темнішає...

Ви вже знаєте, в яких випадках режисер вживає затемнення... Це знають навіть юні дівчата, що одна з них, бувши незнайома з технікою кіно і щиро вважаючи, що на плівці знято все, а затемнення робить механік кіно - театру підчас демонстрації, — не раз лишалася на другий сеанс у марній надії на те, що механик забуде зробити затемнення...

Але це затемнення — дійсно особливе... Можливо, в перший раз ми можемо пожалкувати, що режисер, покірний вимогам художности й цензури, його зробив... Те, що зараз мусить пережити мій герой, трапляється лише один раз у житті...

Ранок.

В кімнаті у дівиці. Залізне ліжко. Столик, накритий в'язаною серветкою. На ньому гасова лямпочка з бляшаним рефлектором, шпильки й підв'язки дівиці. Решта одягу валяється на розхитаному стільці осторонь. На брудних стінах листівки з картинками, самого мішаного змісту, мішма з фотографіями кавалерів. Кавалери, навпаки, дуже одноманітні. В кутку за ліжком — стілець з мискою, залізний кухоль і відро, що їх очевидне призначення — це обслуговування гігієнічних вимог самої дівиці та її культурних гостей...

ЦЕНТРАЛЬНА ... БІБЛІОТЕКА

Інтелігент сидить на краю ліжка й одягається. Дівиця лежить під ковдрою, палить.

Ви бачите по його обличчю, що йому млосно — і з похмілля, і, може бути, ще від чогось . . .

Інтелігент хапається й метушиться. Старанно не дивиться на партнершу. Дівиця вважає за свій обов'язок бути ніжною . . . Інтелігент із делікатности пробує відповісти тим самим. Героїчно повертається до неї, нахилився . . .

Знову — на весь екран — фізіономія . . .

Женщина! — Перша женщина!!! Одутле обличчя ще більш одутло — від горілки, сна й кохання . . . Пудру, фарбу, помаду — стерто неправильними плямами жагучими поцілунками мого героя . . . В'ялі, мляво - м'які й вогкі, як у трупа, що вже розкладається, — її вуста, що він їх ще сьогодні так гаряче цілував, — ці вуста — усміхаються . . . Ця посмішка . . . ароматна . .

Інтелігент відхитнувсь і заховав обличчя в долоні . . .

Режисер — явно дуже делікатна людина. Він не показує нам того, що мусив був побачити мій герой зараз. Зараз він не знаходиться під синтетичним впливом божественного алкоголю . . .

Вона! . . Кохана! . . Єдина в світі! . .

Дівиця образилась . . .

Бо й дівиця — женщина. До того ж вона не настільки була п'яна напередодні, щоб не пам'ятати душевних виявів мого героя . . .

Дівиця говорить Інтелігенту щось дуже вразливе. Інтелігент скочив з таким виглядом, ніби ось зараз кинеться на неї. Підняв кулаки . . . і зараз же примушений поспішно опустити руки, бо незастьобнуті штани посунули донизу. Інтелігент одразу видихся. Стурбований, слабкий. Заметушивсь розпачливо, одягся аби - як і втік . . .

Дівиця лежить і палить. На обличчі — байдуже призирство . . .

Інтелігент потайки, оглядаючись, виходить на вулицю з брами поганенького дерев'яного будинка. На обличчі страждання. Вийшов на тротуар, зупинився, думає. Випрямлює похилену спину. Рішуче жестикулює правою рукою, наче диктує сам собі:

А все ж таки важно, що я врешті став мужчиною!

Із робленою бадьорістю Інтелігент пішов вулицею . . .

Створилось! — Ви пам'ятаєте той момент, коли мій герой, скінчивши гімназію, відчував у своїй душі якийсь чарівний букет з усіх радощів та надій життя? . . Ви бачили, як він вірив у життя? Ви пам'ятаєте «блимливу таємницю жіночих очей»? . . Ви можете зараз пересвідчитися, що життя чесне, що життя завжди виправдує віру в нього . . . Блимлива таємниця жіночих очей — відкрилася мойому герою . . . Таємниць більше нема! . .

Як ви думаєте, мій дорогий читачу, що треба вважати за «нормальне»: чи те, що трапляється в семидесяті й більше випадках із сотні, чи те, що трапляється разів із п'ять? . .

Здоровий сенс стверджує протиприродність другого випадку. Ці цифри взято із статистичних даних. В число перших випадків — ввійшов цієї ночі і мій герой. А в инших випадках «блимливу таємницю» відкриває та сама, що в її очах ця таємниця блимає... Цеб-то випадок з моїм героєм — нормальний. А все нормальне — прекрасне... Хай живе!.. Одверто кажучи, я дуже боюся цензури, шо безперечно зможе мене запідозріти в протиприродніх ухилах з усіма наслідками, що з цього випливають. Аби не цей спасительний страх, я б ризикнув порушити остільки властивий мені логічний хід мислення і замість «хай живе», крикнув би: «долой!»... Нікому не кажіть тільки про це признання, боронь боже! — Більшість — нормальна. Все нормальне — прекрасно. Я — абсолютно нормальний. Ви — теж... Не видавайте мене, і я не скажу вашим дружинам, нареченим, коханкам, вашим коханим женщинам і дівчатам, нічого не скажу про статистику... Аджеж, коли вас питають ваші кохані, чи траплялось вам бувати у повій, — ви, звичайно, говорите гордовите «ні»... так, звичайно, бувають власне всі, всі ваші приятелі й товариші, але, річ ясна — не ви. Так само й що до наслідків таких відвідувань: — так, звичайно, майже всі з цими наслідками знайомі. Але, річ ясна — не ви. Бо ви, мій читачу, ви — завжди виняток... Будьте ним. Я нічого не скажу вашим коханим... Я не люблю, коли мені не вірять...

І ще раз плоди освіти.

Інтелігент тихо виходить з дверей великого будинку. Вигляд цілком розчавленої людини...

З боку дверей емалева, біла з чорним, з чіткими літерами таблиця: «Венерологічний кабінет д-ра І. Каца»... Інтелігент стоїть біля таблички й тупо дивиться вперед...

Та сама статистика стверджує безперечно, що серед вас, мужчини-читачі, коли ви мешканці міста, більша половина знайома з особистого досвіду з переживаннями мого героя... Ви — нормальні...

Думки, що ледве ворушаться і вихорем мчать в мозкові мого героя, також природні й зрозумілі: він стріляється, потім лежить у труні, дуже красивий — сам теж дуже красивий... старенький попик умильного вигляду, умильно править панахиду. Зворушливо пахтить ладан, що легкими, блакитними хмарками піднімається з кадила, яке так стримано й знаменно побрязкує при кожнім змахові. Заплакані старі — папа й мама, заплакане обличчя її... Раптом, як голова, відрубана сокирою, думка вмирає в корчах страждання...

Інтелігент із відчаєм хитнув головою і швидко, похилившись, пішов вулицею...

У своїй кімнаті Інтелігент, лежачи на ліжкові, заховавши обличчя в подушку, плаче... Екран темнішає...

Проходять дні, тижні, місяці... «Час — найкращий лікар». Доктор Кац — теж не поганий доктор...

«На помилках ми вчимося». Мій герой, від природи мавши ухил до обережности, також навчився простої мудрости: попереджувати легше, ніж лікувати... Дні, тижні й місяці пройшли одноманітно. Вдень — сон на лекціях, вночі, коли єсть гроші, — безсоння в якійсь Петровській чайній. Перед іспитами — зубріжка, — це ви ще побачите... А дівчина?.. Аджеж вона була коханою на все життя!

Були чутки, що красивий студент виявив себе менш делікатним, ніж мій герой (не таким йолопом, як казав сам красивий), і тому не стидався зустрічатися з нею безпосередньо після тої ночи, що ви її спостерігали. Правда, він теж не був у належній мірі обережний, і йому теж довелося побувати не раз у дверях з емалевою таблицею, але він був розумний і, як тонкий стратег, з'ясував дівчині, чому саме мій герой так раптом зник... Він не брехав. Він тільки

не сказав їй чого він сам заходив у ці двері... Тому швидко йому вдалося заняти в її ображеному серці те місце, що було приготоване там для мого героя. Красивий студент не був йолопом... Далі мені не хочеться розказувати. Все це, врешті, не має прямого відношення до картини. Та й дівчини вже, здається, немає...

Зараз режисер покаже вам мого героя в той момент, коли він — напередодні закінчення років навчання.

Інтелігент гризе граніт науки.

Інтелігенту років 23. Вусики. Інтелігент сидить біля столу в своїй кімнаті й скажено зубрить. На столі лямпа й самовар...

Інтелігент потягнувсь, потер сонні очі, що злипаються мимохіть, глянув на годинника й похитав головою. Помацав самовар — цілком холодний. Наливає собі чаю з одного чайника, — чай міцний, чорний, як кава... П'є. Знову зубрить.

Ви пробували коли-небудь жувати вату? — Спробуйте... Граніт иноді буває подібний до вати...

Інтелігент чесно бореться із сном... Біжать години... Сон перемагає. Голова клониться, перелякано скидується і зараз же знову клониться долу...

Інтелігент підставляє собі під підборіддя загостреного олівця вістрям догори. Зубрить... Сон перемагає конче. Голова хилиться, підборіддя наколюється на олівець. Інтелігент скакує, знов сідає, розгублено потирає підборіддя. Подумав, догадався. Повертає олівця вістрям донизу й опирається підборіддям на незагострений кінець. Зубрить...

Стрілки йдуть по циферблату годинника. Секундна стрілка, охоплена меланхолійними довічними корчами, маленькими скоками плигає в одному напрямкові від риски до риски...

На розгорнутій книзі спокійно лежить голова Інтелігента. Він спить. Поруч — олівець з відламаним кінчиком... Екран темнішає.

На цей раз — не надовго. Останні іспити мого героя пройшли гаразд. В наступній сцені — він юрист, людина з вищою освітою.

Товариська вечеря скінчивших студентів. Весело й бадьоро. На всьому явний відбиток урочистости. Всі трошки випивши.

Інтелігент встає й проголошує:

Друзі! Товариші!

Обличчя всіх повертаються до нього. Обличчя веселі, заздалегідь до всього співчутливі. Інтелігент стоїть, урочисто тримаючи повного келиха. Він продовжує:

Я проголошую тост за наш великий народ!

Жваві оплески, крики...

Інтелігент високо підіймає келиха й ще урочистіше проголошує:

Товариші! Народ чекає на нас!

Ви, кого я наділив здібністю бачити всі думки й почуття мого героя, можете й зараз подивитися на те, що знаходиться перед мисленними очима мого героя... Міцною стіною стоїть народ і жадібно дивиться прямо в вічі. Народ — з опери (з «Жизни за царя»)...

Веселий, урочистий, жвавий стіл. Всі встали, п'ють, кричать «ура»... Екран темнішає.

Дорогоцінні роки юности скінчилися. Дорогоцінні роки ці були, як ви бачили, присвячені надбанню знань, потрібних для дальшої плодотворчої роботи, для служіння рідному народові й вітчизні. Мій герой став достойною квіткою «квіту нації» — її інтелігенції. Він заслужив це право. Ви — свідки всього його життя — мусите ствердити це. — Не будете ж ви заперечувати те, що я був, давши героєві мойому ім'я «Інтелігент» — правий абсолютно?!.

А проте — заперечуйте, коли завгодно. Справа від цього не поліпшає... Нація, що її квітом є, мій герой чекає на нього. Починаючи з наступної частини, він буде служити їй...

КІНЕЦЬ ДРУГОЇ ЧАСТИНИ

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ДОЗРІЛІСТЬ ІНТЕЛІГЕНТА

Невелика приватна контора. З сусідньої кімнати входить Інтелігент. Поруч із ним, тримаючи його за талію й добродушно усміхаючись, іде пузатий, лисий чоловік, що скидається трошки на старообрядця і має вигляд хазяйський.

Чоловік підводить Інтелігента до великого столу, де працює зовсім висохлий, але дуже бадьорий і жвавий дідок у великих залізних окулярах на кінчику гостренького носика. Пузатий чоловік знайомить Інтелігента з висохлим дідком:

Власний адвокат торгового дому «Сава Еремієвич Столєтов».

Дідок люб'язно посміхається, садовить Інтелігента біля столу. Починається балачка...

Одразу я передбачаю заперечення — а особливо коли згадаю, що ми живемо в соціялістичній державі: свідомий читач зараз же запитає, при чому тут, мовляв, народ, що йому, як я обіцяв, буде чесно служити мій герой? — Це, товаришу-читачу, доволить лише відсутність у вас гнучкости сприймання, наявність догматичної простолінійности, що, звичайно, є результат виховавчої політики тої класи, що є у нас хазяїном. Ця класа завжди відзначалася відсутністю гнучкости сприймання, що часто призводило до зайвої, на інтелігентний погляд, простолінійности, що переходила иноді в нетактовність. Згадайте поведінку цієї класи хоч би десять років тому — дуже нетактовна поведінка, некоректна. Наприкінці цієї частини ви сами її побачите... Не будьте ж некоректні й ви.— Треба вчитися в европейців, де і соціялісти, як відомо, є, перш за все, джентльмени... Торговля існує для блага держави, а значить і для блага народу. Сава Еремієвич Столєтов також слуга народу, як і мій герой, що служить у нього... Врешті, товаришу-читачу, — буття визначає свідомість... («как говорят некоторые» — так почав

свою промову один промовець). Сподіваюсь, що заперечувати мені ви тепер не будете... Я ніколи не брешу і, добре знаючи картину, завжди можу сказати наперед цілком правильно те, що робитиме мій герой. Зараз, наприклад, мій герой швидко піде —

... вгору по східцях успіху.

У хазяїна вечір. Обстановка типова. Позолота повсюди, де можна. Концертовий рояль. У рояля таперша. Фарбована долівка із слідами полотняних доріжок, що їх знято ради урочистого дня разом з мебльовими чехлами... Багацько гостей. Шумно й безтолково.

Хазяїн у довгополому сурдуті важно сидить серед однотипних мужчин.

Хазяйка в блискучій шовковій сукні, обвішана надтою кількістю дорогоцінностей, розпливла й непорушна, як Будда, сидить серед однотипних жінок.

Хазяйська дочка, безбарвна, але кокетлива, манірничає, жеманничає, балакаючи з групою молодих людей.

Тип цих молодих чоловіків визначається словом «саврас». — Я точно не знаю, що саме значить це слово, але в ужитку його відносно людини воно зазначає, перш за все, купецького синка, а потім — щось подібне до оболтуса. — Проте, що саме значить слово «оболтус», — я теж не знаю... Зрозумієте...

Молодь чинно танцює вальс.

Безчинствують — на законних засадах — лише диригент танців та ще два - три кавалери, трошки надто веселі. — Диригент найбільш великосвітський юнак з усіх саврасів. Безчинством, власне кажучи, його поведінки назвати не можна. Правда, він галасує на всю глотку, але ж по - французьки, з прононсом, що стверджує достохвальну вірність його своїй національності. Він розкуйовджений і спітнілий, — але ж спробуйте ви сами хоч раз побути диригентом танців... Кавалери — тільки ігриві: вони притоптують закаблуками, крутять своїх дам із швидкістю дзиґи, або, в бажанні розважити громаду, доречно роблять вигляд, ніби - то падають, або підставляють ногу иншим кавалерам... Все молодо, весело й бадьоро...

Інтелігент із задоволенням танцює з якоюсь гарненькою панночкою. Хазяйська дочка, обмахуючись струсевим віялом, непомітно стежить.

Дивіться уважно! В безбарвних очах її помітний вогонь. Цей вогонь запалений почуттям вічним, як світ, як кохання. Жіночі ревнощі! Саме небезпечне місце в кам'яних мурах, що в них замкнене жіноче серце... Далі ще доведеться повернутися до цього.

Хазяйська дочка покликала Інтелігента. Інтелігент поспішно, хоч і з явним жалем, покинув панночку й підійшов до дочки. Він мило залицяється, вона мило кокетує. З - за віяла вона обстрілює його поглядами, що в них догадливий глядач мусить помітити лукавство й привабливий вогонь.

Мій герой досить догадливий... Невдалий досвід з дівчиною в попередній частині послужив йому на користь, дозволивши значно поширити межі досвідів вдалих... Все до кращого в цім найкращім із світів...

В кімнаті для паління мужчини палять, зібравшися групами. Жваві балачки. В кількох групах говорить хто - небудь один пониженим голосом, решта уважно прислухаються. Дослухавши до кінця, — всі іржуть.

ЦІНА 75 КОП.

ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЛІВОЇ ФОРМАЦІЇ МИСТЕЦТВ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

висвітлює питання теорії й демонструє практику лівих течій мистецтв (література, кіно, малярство, архітектура, театр й ин.) в їх деструктивному та конструктивному значіннях і вміщатиме: вірші, оповідання, романи, статті: формально - дослідчі, теоретичні, полемічні, критичні, памфлети, репортаж, фейлетони, референції й огляди закордону й СРСР, бюлетень лівого фронту, листування з читачами, репродукції, фото і т. ин.

ЦІНА ЖУРНАЛУ: на 12 міс. 7 крб.—к., на 6 міс. 3 крб. 75 к., на 3 міс. 2 крб.—к., на 1 міс.—крб. 70 к.
ОКРЕМЕ ЧИСЛО В РОЗДРІБНОМУ ПРОДАЖУ 75 КОП.

SUBSCRIPTION PRICE FOR FOREIGN CONTRIES: per 12 months 4 dol., 55 c., per 6 months 2 dol. 45 c., per 3 months 1 dol. 30c., per 1 month 45c.
PRICE OF A COPY 50 c.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ СЕКТОР ПЕРІОД. ВИДАНЬ ДВУ — ХАРКІВ, СЕРГІЇВСЬКА ПЛОЩА, МОСКОВСЬКІ РЯДИ, 11 ТА УПОВНОВАЖЕНІ ПЕРІОДСЕКТОРУ СКРІЗЬ ПО УКРАЇНІ